

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

та тематика контрольних робіт для студентів заочної форми навчання

з дисципліни ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

для студентів	2 курсу, 1 курсу зі скороченим терміном навчання
підготовки	першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань	05 – Соціальні та поведінкові науки
спеціальності	051 – Економіка
освітньо-професійної програми	Економіка підприємства і бізнес-аналітика, Економічна безпека
факультету	Міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу

Методичні рекомендації та тематика контрольних робіт для студентів заочної форми навчання з дисципліни «Економіка підприємства» підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 051 – Економіка.

РОЗРОБНИКИ: Мешкова-Кравченко Н.В., старший викладач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки.

Рецензент: Тарасюк А.В., доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, к.е.н., доцент.

Затверджено на засіданні кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки

Протокол № 1 від «02» 09 2024 року

В.о. завідувача кафедри

Наталія ШАНДОВА

УЗГОДЖЕНО:

З НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИМ ВІДДІЛОМ

Реєстраційний номер № 50/031-04.09.2024 р.

ЗМІСТ

с

Вступ	4
1. Програма навчальної дисципліни	4
2. Структура навчальної дисципліни	8
3. Контроль знань студентів	10
4. Практичні завдання та методичні рекомендації до їх виконання	11
5. Мета та вимоги до виконання контрольної роботи з дисципліни	40
6. Завдання контрольної роботи з дисципліни	41
7. Рекомендована література	48

ВСТУП

Підготовка фахівців нової формації, що глибоко розуміють теорію економіки та вміють ефективно використовувати отримані знання на практиці, має винятково важливе значення як для окремого підприємства так і економіки країни в цілому.

Мета дисципліни «Економіка підприємства» – формування здатності приймати управлінські рішення, виконувати комплексні економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні підприємств.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей:

1. ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. ЗК7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
3. СК1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.
4. СК2. Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності з чинними нормативними та правовими актами.
5. СК10. Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.
6. СК13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

Очікувані результати навчання

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студент повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання:

1. ПРН4. Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.
2. ПРН10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.
3. ПРН16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.
4. ПРН18. Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.
5. ПРН19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.
6. ПРН21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 1. Теорії та моделі підприємств

Підприємство як економічний суб'єкт. Еволюція теорій підприємства і сформовані моделі на їх основі. Модель сучасного підприємства. Сутність підприємства, цілі і принципи діяльності підприємств в сучасних умовах. Головні види та напрями діяльності підприємств. Правові основи функціонування підприємств.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.10-21, 26-41], [2,с.39-46], [3, с.9-12], [4,с.4-5], [5, с.9-15], [11], [22].

Тема 2. Основи підприємництва

Сутність та цілі підприємницької діяльності. Функції та принципи підприємницької діяльності. Форми та моделі підприємництва. Типи підприємницької діяльності та їх особливості. Активізація підприємницької діяльності. Державне регулювання підприємницької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.22-26], [2,с.8-20], [11].

Тема 3. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Сутність та ознаки класифікації підприємств. Характеристика організаційно-правових форм підприємств. Характеристика підприємств за видами економічної діяльності. Типологія промислових підприємств за ознаками техніко-економічної структури. Характеристика підприємств за просторово-структурними ознаками. Об'єднання підприємств.

ЛІТЕРАТУРА: [1, с.68-114], [2,с.24-38], [3, с.13-36], [4, с.6-8], [5, с.16-26], [20], [21], [28].

Тема 4. Зовнішнє середовище господарювання підприємства

Вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємств. Характеристика суб'єктів мікросередовища. Макросередовище господарювання та його основні фактори.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.43-67], [4, с.9-10]. [5, с.27-29]

Тема 5. Структура та управління підприємством

Структура підприємства. Сутність, функції і методи управління діяльністю підприємства. Організаційні структури управління підприємством. Державне управління діяльністю підприємств.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.83-99], [3,с.37-63], [4,с.10-11], [5, с.34-59]

Тема 6. Ринок і продукція

Поняття та функції ринку. Характеристика різних типів ринків. Принципи поведінки суб'єктів господарювання на ринку. Загальна характеристика продукції.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.392-393]; [4,с.12-13].

Тема 7. Товарна та цінова політика підприємства

Сутність товарної політики підприємства. Товарний асортимент та номенклатура. Сутність цін, їх види, структура. Методи ціноутворення. Стратегії ціноутворення на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.288-297], [2,с.58-79], [3,с.340-344], [5, с.80-97]

Тема 8. Прогнозування та планування діяльності підприємства

Прогнозування розвитку суб'єктів господарювання: сутність, принципи і методи. Планування як функція управління. Методологічні основи планування. Стратегічне планування, його особливості та роль у діяльності підприємств. Тактичне та оперативно-календарне планування. Бізнес-планування: функції, зміст та особливості здійснення.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.166-190], [4,с.14-19], [5, с.60-68].

Тема 9. Обґрунтування виробничої програми підприємства

Сутність і завдання виробничої програми підприємства. Показники виробничої програми. Маркетингова діяльність і формування виробничої програми. Економічне обґрунтування виробничої програми.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.393-397], [2,с.47-57], [3,с.282-289], [5, с.69-74]

Тема 10. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Кадрова політика на підприємстві. Класифікація персоналу підприємства. Визначення чисельності працівників. Продуктивність праці персоналу. Мотивація трудової діяльності працівників. Соціально-економічна сутність заробітної плати. Форми і системи оплати праці. Тарифна система оплати праці. Особливості організації оплати праці на підприємстві в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.191-233], [2,с.122-150], [3,с.100-201], [4,с.20-27], [5, с.98-139], [18], [26].

Тема 11. Інтелектуальний капітал

Сутність та роль інтелектуального капіталу в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства. Поняття та класифікація нематеріальних активів. Оцінка та амортизація нематеріальних активів. Правовий захист та ефективність використання інтелектуального капіталу.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.266-270], [3,с.202-238], [5, с.187-199], [14], [27].

Тема 12. Основний капітал

Сутність основного капіталу та основних засобів. Класифікація і структура основних засобів. Методи оцінки основних засобів. Відтворення основних засобів. Знос і амортизація основних засобів. Система показників та шляхи підвищення ефективності використання основних засобів.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.243-265], [2,с.151-174], [3,с.64-99], [4,с.28-30], [5, с.140-166], [19]

Тема 13. Оборотний капітал

Сутність, склад та структура оборотного капіталу. Визначення потреби в оборотному капіталі. Характеристика наявності та ефективного використання оборотного капіталу. Шляхи покращення використання оборотного капіталу.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.323-356], [2,с.175-189], [3,с.267-288], [4,с.31-38], [5, с.167-186]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 14. Інвестиції

Сутність і класифікація інвестицій. Основні поняття інвестиційної діяльності, її об'єкти та суб'єкти. Визначення необхідного обсягу та джерел формування виробничих інвестицій. Формування і регулювання фінансових інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА:[1,с.496-544], [2,с.190-205], [3,с.239-273],[4,с.217-225], [5, с.289-292], [24]

Тема 15. Інноваційна діяльність

Характеристика і типи інновацій. Зміст інноваційної діяльності, форми її інвестування. Інноваційні процеси. Науково-технічний та організаційний прогрес. Напрямки підвищення ефективності здійснення інноваційної діяльності на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.457-495], [2,с.206-217], [3,с.316-336], [4,с.38-40], [5, с.293-303], [25].

Тема 16. Техніко-технологічна база і виробнича потужність

Характеристика техніко-технологічної бази виробництва. Організаційно - економічне управління технічним розвитком підприємства. Поняття, види та чинники формування виробничої потужності підприємства. Розрахунок виробничої потужності підприємства та визначення рівня її використання.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.286-322], [3,с.276-281], [4,с.41-44], [5, с.200-211].

Тема 17. Матеріально-технічне забезпечення і виробнича логістика

Логістика постачання, її місце в логістичній системі. Організація матеріально-

технічного забезпечення. Визначення потреби в матеріально-технічних ресурсах. Сутність, цілі і завдання виробничої логістики. Матеріальні запаси і управління ними.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.671-692], [3,с.290-294], [5, с.212-217], [15].

Тема 18. Організація операційної діяльності

Основні положення теорії організації операційної діяльності. Виробничий процес, його різновиди та принципи організації. Організаційні типи виробництва. Методи організації виробництва. Суспільні форми організації виробництва. Інфраструктура підприємства.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.247-253], [4,с.45-46], [5, с.218-236].

Тема 19. Системи забезпечення конкурентоспроможності продукції

Поняття конкурентоспроможності продукції і методи її оцінки. Сутність, показники та методи оцінки якості продукції. Системи управління якістю продукції. Стандартизація і сертифікація продукції. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.398-403], [2,с.218-236], [3,с.295-305], [5, с.237-253].

Тема 20. Витрати підприємства

Характеристика витрат підприємства, їх класифікація. Кошторис витрат. Калькулювання собівартості продукції. Визначення собівартості продукції на підприємстві. Управління витратами на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.272-287], [2,с.80-100], [3,с.318-339], [4,с.47-50], [5, с.254-273]

Тема 21. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання

Доход підприємства та джерела його формування. Прибуток підприємства, його суть, функції і види. Формування і використання прибутку. Система показників рентабельності та методика їх визначення. Фінансовий стан підприємства та показники його оцінки.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.357-389], [2,с.101-121], [3,с.355-378], [4,с.51-54], [5, с.274-288], [12], [16].

Тема 22. Оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності

Поняття інвестиційного та інноваційного проектів. Методи і способи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів. Поняття ризику при здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності. Методи оцінки ризикованості інноваційно-інвестиційних проектів.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.479-484], [2,с 194-195], [5, с.299-301]

Тема 23. Інтегральна ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність

Сутнісна характеристика і види ефективності діяльності підприємства. Вимірювання ефективності діяльності: критерії і система показників. Поняття та показники конкурентоспроможності підприємства. Оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.431-434], [2,с.237-250], [3,с.379-385], [5, с.304-312]

Тема 24. Сучасні моделі розвитку підприємств

Сутність і тенденції організаційного розвитку підприємств. Моделі організаційного розвитку. Основні риси підприємства майбутнього. Мережеподібні підприємства, особливості їх виникнення та функціонування. Віртуальні підприємства Інші різновиди нових організаційних форм підприємств.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.598-609], [3,с.474-487], [4,с.55-56], [5, с.318-322]

Тема 25. Трансформація і реструктуризація підприємств

Реструктуризація як основний напрям трансформації підприємства. Санація суб'єктів господарювання. Банкрутство і ліквідація підприємств.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.610-620], [2,с.257-267], [26]

Тема 26. Оптимізація бізнес-процесів підприємства

Сутнісна характеристика бізнес-процесів. Сучасні моделі бізнес-процесів. Оптимізація бізнес-процесів.

ЛІТЕРАТУРА: [8,с.340-345]

Тема 27. Економічна безпека підприємства

Сутнісна характеристика економічної безпеки суб'єктів господарювання. Основні функціональні складові економічної безпеки. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Антикризове управління діяльністю підприємства.

ЛІТЕРАТУРА: [1,с.626-670], [2,с.251-256], [4,с.57-59], [5, с.313-317].

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

для 2 курсу

Назви тем згідно освітньої програми	Кількість годин				
	заочна форма				
	усього	у тому числі			
		л	п	л.р.	с.р.
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи та ресурсне забезпечення діяльності підприємства.					
Тема 1. Теорії та моделі підприємств	7	1			6
Тема 2. Основи підприємництва	7				7
Тема 3. Види підприємств, їх організаційно-правові форми	9	1			8
Тема 4. Зовнішнє середовище господарювання підприємства	7				7
Тема 5. Структура та управління підприємством	9				9
Тема 6. Ринок і продукція	4				4
Тема 7. Товарна та цінова політика підприємства	9		2		7
Тема 8. Прогнозування та планування діяльності підприємства	8				8
Тема 9. Обґрунтування виробничої програми підприємства	13	2			11
Тема 10. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	17	2	2		13
Тема 11. Інтелектуальний капітал	8	1			7
Тема 12. Основний капітал	22	1	2		19
Тема 13. Оборотний капітал	21	2	2		17
Разом за змістовим модулем 1	90	6	4		80
Змістовий модуль 2. Організаційні аспекти та результативність діяльності підприємства					
Тема 14. Інвестиції	6				6
Тема 15. Інноваційна діяльність	8				8
Тема 16. Техніко-технологічна база та виробнича потужність	7		2		5
Тема 17. Матеріально-технічне забезпечення і виробнича логістика	9				9
Тема 18. Організація операційної діяльності	12				12
Тема 19. Системи забезпечення конкурентоспроможності продукції	7				7
Тема 20. Витрати підприємства	14	2	2		10
Тема 21. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання	10	2	2		6

Тема 22. Оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності	14		2		12
Тема 23. Інтегральна ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність	6				6
Тема 24. Сучасні моделі розвитку підприємств	4				4
Тема 25. Трансформація і реструктуризація підприємств	5				5
Тема 26. Оптимізація бізнес-процесів підприємства	3				3
Тема 27. Економічна безпека підприємства	4				4
Разом за змістовим модулем 2	60	4	6		54
Усього годин	270	14	16		240
Модуль 2					
Курсова робота	30				30
Усього годин	30				30

для 1 курсу зі скороченим терміном навчання

Назви тем згідно освітньої програми	Кількість годин				
	заочна форма				
	усього	у тому числі			
		л	п	л.р.	с.р.
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи та ресурсне забезпечення діяльності підприємства.					
Тема 1. Теорії та моделі підприємств	8	2			6
Тема 2. Основи підприємництва	7				7
Тема 3. Прогнозування та планування діяльності підприємства Обґрунтування виробничої програми підприємства	9				9
Тема 4. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	11	2			9
Тема 5. Основний капітал	11		2		9
Тема 6. Оборотний капітал	10		2		8
Тема 7. Інтелектуальний капітал	9				9
Разом за змістовим модулем 1	65	4	4		57
Змістовий модуль 2. Організаційні аспекти та результативність діяльності підприємства					
Тема 8. Техніко-технологічна база та виробнича потужність	7	1			6
Тема 9. Матеріально-технічне забезпечення і організація операційної діяльності	8	1			7
Тема 10. Витрати підприємства	9	1	1		7
Тема 11. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання	9	1	1		7
Тема 12. Інвестиції та інноваційна діяльність. Оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності	10		2		8
Тема 13. Інтегральна ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність	8				8
Тема 14. Трансформація і реструктуризація підприємств. Оптимізація бізнес-процесів підприємства	7				7
Тема 15. Економічна безпека і розвиток підприємства	7				7
Разом за змістовим модулем 2	65	4	4		57
Контрольна робота (ЗФН)	20				20
Усього годин	150	8	8		134

3. КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання знань студентів відбувається згідно до положення «Про оцінювання навчальних досягнень студентів ХНТУ» схваленого Вченою радою університету від 16.10.2019 року протокол № 2.

для 2 курсу

Оцінювання знань студентів заочної форми навчання здійснюється на основі результатів виконання і захисту курсової роботи та екзамену - за 100-бальною шкалою.

Схема нарахування балів, які отримують студенти заочної форми навчання з навчальної дисципліни

№ з/п	Вид навчальної діяльності студента	Сума балів
1.	Виконання курсової роботи	40
2.	Захист курсової роботи	60
	Разом курсова робота	100
3.	Підсумковий контроль (екзамен)	100

Курсова робота оцінюється окремо за національною, за 100-бальною шкалою та шкалою ЄКТС.

Оцінювання курсової роботи

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
- теоретичне висвітлення теми - адекватність використання методологічного та діагностичного апарату в процесі проведення економічного дослідження - обґрунтованість запропонованих заходів - якість оформлення курсової роботи		- уміння стисло, чітко та логічно викласти основний зміст і висновки по роботі - здатність аргументовано захищати свої пропозиції та погляди - планомірний і систематичний характер роботи студента над темою	
до 40 балів		до 60 балів	100 балів

для 1 курсу зі скороченим терміном навчання

Оцінювання знань студентів заочної форми навчання здійснюється на основі результатів виконання і захисту контрольної роботи та заліку - за 100-бальною шкалою.

Схема нарахування балів, які отримують студенти заочної форми навчання з навчальної дисципліни

№ з/п	Вид навчальної діяльності студента	Сума балів
1.	Виконання контрольної роботи	15
2.	Захист контрольної роботи	25

	Поточна успішність (всього)	40
	Залік	60
	Всього балів	100

Шкала оцінювання за ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності/Local grade	Оцінка ЄКТС/ECTS grade		Оцінка за національною шкалою/National grade	
			для екзамену, курсової роботи	для заліку
90 – 100	A	Excellent	Відмінно	Зараховано / Passed
82-89	B	Good	Добре	
74-81	C		Задовільно	
64-73	D	Satisfactor y	Задовільно	
60-63	E		Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано / Fail
35-59	FX	Fail	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	
1-34	F			

4. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Тема 7. Товарна та цінова політика підприємства

Типові завдання

Завдання 1

На підприємстві розглядають можливість створення нового товару. Передбачається, що життєвий цикл товару не перевищує 6 років. Прогноз продажу на 2-й рік - 6 тис. штук, на 3-й рік – 10 тис. штук, на 4-й рік – 17 тис. штук, на 5-й рік - 10 тис. штук, на 6-й рік – 6 тис. штук. Ціна протягом 2-го року життєвого циклу товару становить 10 грн. за штуку, 3-го року – 9 грн., 4-го, 5-го, 6-го – 7 грн. Перший рік доведеться витратити на розробку товару: на технічні дослідження – 12 тис. грн., маркетингові дослідження – 15 тис. грн. Витрати на організацію збуту та рекламу протягом другого року - 15 тис. грн., в подальші роки – 8 тис. грн. Витрати на виробництво – 5 грн. на товарну одиницю. Оцінити доцільність створення нового товару: розрахувати загальний прибуток, що отримає підприємство, та у розбивці за роками життєвого циклу товару. Побудувати графік життєвого циклу товару.

Завдання 2

Повну собівартість одиниці продукції - 2000 грн. Рівень рентабельності даного виробу 44%. Ставка акцизного збору – 30%. Податок на додану вартість (ПДВ) – 20% Торговельна надбавка – 15% до відпускну ціни з ПДВ. Розрахувати роздрібну ціну товару.

Завдання 3

Роздрібна ціна виробу – 30 грн., торговельна надбавка – 20% ціни посередника, посередницька надбавка – 5% відпускну ціни виробника, ставка акцизного збору – 35%, ПДВ–20%. Визначити прибуток у ціні виробника, якщо собівартість виробу становить 10 грн

Завдання 4

Підприємство виробляє продукцію одного найменування по ціні 250 грн. за одиницю. Змінні витрати на одиницю складають 180 грн. Загальна величина постійних витрат 550 тис. грн. В результаті росту заробітної плати загальні постійні витрати збільшились на 8%. Визначити, яким чином збільшення постійних витрат вплине на величину критичного обсягу.

Завдання 5

Визначити додатковий випуск продукції для збільшення прибутку в другому кварталі на 6%. В першому кварталі було вироблено 10 тис. виробів по ціні 80 грн. за одиницю. Постійні витрати складають 50 тис. грн., змінні витрати на одиницю 60 грн.

Завдання 6

Визначити, чи вигідно виробнику зменшити ціну на товар на 100 грн. Середня ціна продукції дорівнює 2400 грн. та обсяг продажу, що планується за цією ціною - 1 тис. шт. Коефіцієнт еластичності попиту від ціни (-1,6). Співвідношення між постійними та змінними витратами 20/80. Повні витрати складають 2200 тис. грн. Необхідно проаналізувати показники виручка від реалізації і прибуток.

Завдання 7

Підприємство виробляє і реалізує протягом звітного періоду 10 тис. шт. виробів одного виду. Повна собівартість складає 10 тис. грн. Ціна реалізації за одиницю складає 1,5 грн. Дослідження ринку показали, що при зниженні ціни на 0,3 грн. за штуку, обсяг реалізації виросте на 15%. Так як виробничі потужності дозволяють збільшити обсяг в такому розмірі, необхідно прорахувати варіанти і прийняти рішення про те, чи необхідно знижувати ціну. Належить врахувати, що постійні витрати складають 5 тис. грн.

Методичні рекомендації до рішення задач

Життєвий цикл товару - проміжок часу від генерації ідей про створення товару до повного припинення збуту

Необхідно побудувати графік життєвого циклу товару: залежності виручки від реалізації від часу й прибутку від часу в одній системі координат

Рішення задачі 1 доцільно оформити у таблиці.

Таблиця 1

Розрахунок виручки від реалізації та прибутку

Показники	Рік						Усього
	1	2	3	4	5	6	
1. Прогноз продажу, тис. шт.							
2. Ціна за штуку, грн.							
3. Виручка від реалізації, тис. грн.							
4. Витрати на розробку, тис. грн.							
5. Витрати на рекламу, тис. грн.							
6. Витрати на виробництво, тис. грн.							
7. Прибуток, тис. грн.							

Розраховуючи ціну продукції, необхідно врахувати, що у загальному вигляді формування ціни визначається такими складовими:

- собівартість виробу, що включає всі витрати на його виробництво і реалізацію;
- прибуток, величина якого визначається ринковою ситуацією (попитом і пропозицією)

- податок на додану вартість (ПДВ), величина якого визначається у відсотках до оподаткованого обороту (Є частиною новостворюваної вартості, яка сплачується до Державного бюджету на кожному етапі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг. Згідно з законодавством України є суб'єкти господарювання, які не відносяться

до платників ПДВ, зокрема, фізичні особи, які здійснюють торгівлю на умовах сплати ринкового збору)

- акцизний податок – непрямий податок на високорентабельні та монополльні товари, який встановлюється в абсолютній сумі на одиницю реалізаційного товару (Закон України „Про акцизний збір”)

Стосовно ціни реалізації споживачам імпортованих товарів, то вона може включати три види непрямих податків: ввізне мито, акцизний податок, ПДВ.

Роздрібна ціна									
Відпускна ціна посередника						Торговельна надбавка			
Відпускна ціна виробника			Посередницька надбавка			Витрати роздрібної торгівлі	Прибуток торгівлі	ПДВ	
Ціна виробника продукції		Акцизний податок	ПДВ	Витрати посередника	Прибуток посередника				ПДВ
Собівартість	Прибуток								

Рис.1. Формування ціни товарів внутрішніх виробників

Для прийняття рішення про зміну ціни необхідно розраховувати (за умови наявності вихідної інформації) як зміниться обсяг реалізації в натуральному виразі, виручка від реалізації продукції, прибуток.

$$\Delta B = \frac{E \times \Delta C \times B_1}{C_1},$$

де ΔB - зміна обсягу реалізації за умови зміни ціни, штук;

E - коефіцієнт еластичності;

ΔC - зміна ціни, грн.

$$BP = C \times B,$$

де BP - виручка від реалізації, грн.;

C - ціна одиниці продукції, грн.;

B - обсяг реалізації в натуральному виразі, штук.

$$\Pi = C \times B - B_{зм(о)} \times B - B_{пост},$$

де Π – прибуток, грн.;

C – ціна одиниці продукції, грн.;

B – випуск продукції в натуральному виразі;

$B_{зм(о)}$ – витрати змінні на одиницю продукції, грн.;

$B_{пост}$ – витрати постійні за період, грн.

Тема10. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Типові завдання

Завдання 1

Розрахувати коефіцієнти руху працівників на підприємстві у звітному році: коефіцієнт обороту за прийомом, коефіцієнт обороту за вибуттям, коефіцієнт плинності персоналу. Обчислити чисельність промислово-виробничого персоналу у плановому році. У звітному році середньооблікова чисельність працівників на підприємстві складала 220 осіб. У цьому році загальна кількість звільнених з роботи на підприємстві становила 15 осіб, у тому числі за власним бажанням та за порушення дисципліни - 10 осіб. На роботу прийняли 4 особи. У плановому році передбачається ріст продуктивності праці (виробітку) на 8%, а обсягу товарної продукції на 5%.

Завдання 2

Визначити календарний, номінальний та ефективний фонд робочого часу працівника і планову чисельність основних робітників. Підприємство розробило виробничу програму в розмірі 80 тис. одиниць продукції. Норма виробітку робітника 3 одиниць за годину. Виконання норм передбачається на рівні 104%. При плануванні балансу робочого часу за рік слід використати такі дані: календарних днів 365, 112 вихідних та святкових днів, 42 дні чергової відпустки, 8 днів – інші невиходи з поважних причин. Тривалість робочої зміни – 8 год.

Завдання 3

Визначити облікову та явочну чисельність робітників; продуктивність праці робітників (виробіток), якщо об'єм товарної продукції складе 680 тис. грн. У цеху встановлено 60 верстатів, які працюють в безперервному режимі. Норма обслуговування обладнання складає 10 верстатів на одного робітника. Планові невиходи працівників відповідно до балансу робочого часу складуть 10%.

Завдання 4

Визначити виробіток на одного працюючого в плановому році і його відносний приріст, якщо в базовому періоді виробіток склав 300 тис. грн./людину. Розрахунковий ефективний фонд робочого часу одного робітника 1850 год. Річний випуск продукції передбачає виконання плану на суму 48600 тис. грн., у зв'язку зі структурними зрушеннями у виробничій програмі зниження трудомісткості виробничої програми складе 34299 людино-год. Виконання норм передбачається на рівні 103%.

Завдання 5

Розрахувати тарифну сітку та оформити в таблиці. Коефіцієнт співвідношення тарифної ставки робітника першого розряду з нормальними умовами праці до розміру мінімальної заробітної плати (мінімального розміру посадового окладу (тарифної ставки)) – 1,01. Мінімальний розмір посадового окладу (тарифної ставки) на 1.07.2019 - 2007 грн. за місяць, 12,08 грн. за годину. Доплати за роботу у важких і шкідливих умовах праці 4%, за роботу в особливо шкідливих умовах праці – 16% тарифної ставки. Розрив в оплаті праці відрядників і погодинників – 7%.

Тарифна сітка

Умови праці	Форми оплати праці	Годинні тарифні ставки за розрядами, грн.					
		I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт		1,0	1,1	1,22	1,36	1,56	1,82
Нормальні	Погодинники						
	Відрядники						
Важкі та шкідливі	Погодинники						
	Відрядники						
Особливо важкі та особливо шкідливі	Погодинники						
	Відрядники						

Завдання 6

Визначити заробітну плату робітника за місяць за прямою-погодинною системою та погодинно-преміальною системою оплати праці. За місяць робітник IV розряду відпрацював 22 дні. Тривалість робочої зміни складає в середньому 7,9 годин. Тарифна

ставка I розряду – 19,61 грн. за годину. Тарифний коефіцієнт, за тарифною сіткою має значення 1,36. за погодинно-преміальною системою передбачається нарахування премії в розмірі 15% до тарифного заробітку.

Завдання 7

Визначити заробітну плати робітника за прямої відрядної системи та відрядно-преміальної системи оплати праці, якщо він за місяць обробив 168 виробів при завданні 160. Норма часу на виконання операції складає 1,4 години, а годинна тарифна ставка становить 29,72 грн. Процент доплат за виконання плану становить 10%, а процент доплат за кожен процент перевиконання плану складає 1,5%.

Завдання 8

Визначити заробітну плату прядильниці, якщо вона за місяць виготовила 3570 кг пряжі при завданні 3376 кг пряжі. Норма виробітку 25,2 кг за годину, а годинна тарифна ставка становить 32,31 грн. Процент доплат за виконання плану становить 9%. Доплати за роботу в у вечірній час 20% годинної тарифної ставки за кожен годину роботи в цей час; відпрацьовано у вечірній час з 18 до 22 годин – 32 годин. Доплати за роботу у нічний час 40% годинної тарифної ставки за кожен годину роботи в цей час; відпрацьовано у нічний час – 48 годин.

Завдання 9

Визначити заробітну плату робітника, якщо він за місяць виготовив 307 виробів при плані 250. Вихідна база для нарахування доплат – 110% виконання плану. Трудомісткість виробництва продукції складає 1,1 нормо-години. Якщо відсоток перевиконання вихідної бази для нарахування доплат в інтервалі від 1 до 10%, розцінка зростає на 25%, якщо в інтервалі 11-25% - на 50%, якщо в інтервалі 26-40 – на 75%, якщо більше 40% - на 100%. Годинна тарифна ставка відряднику складає 32,78 грн.

Завдання 10

Визначити заробітну плату кожного члена бригади, якщо відомо що бригада з трьох осіб заробила за місяць 28200 грн. Усі члени бригади працюють за нормальних умов праці. Годинна тарифна ставка робітника I розряду в нормальних умовах – 20,69 грн./год. Робітники V і III розрядів відпрацьовали 176 год./міс., а робітник IV розряду – 144 год./міс. Тарифні коефіцієнти за розрядами становлять: III розряд – 1,29; IV – 1,48; V – 1,71.

Методичні рекомендації до рішення задач

Кількісна характеристика персоналу здійснюється в першу чергу за такими показниками, як облікова, середньооблікова і явочна чисельність працівників.

Облікова чисельність – це всі постійні, тимчасові працівники, прийняті на роботу терміном на один і більше днів незалежно від того, перебувають вони на роботі, у відпустках, відрядженнях, хворіють тощо.

Середньооблікову чисельність працівників за певний період визначають як суму середньомісячної чисельності, поділену на кількість місяців у розрахунковому періоді..

Явочна чисельність включає лише працівників, що з'явилися на роботу.

Різниця між обліковою та явочною чисельністю характеризує резерв (в основному робітників), що має використовуватися для заміни тих, що не виходять на роботу з поважних причин.

Рух (оборот) працівників на підприємстві характеризують такі показники:

- коефіцієнт обороту за прийомом ($K_{оп}$):

$$K_{оп} = \frac{Ч_{пр}}{Ч_{со}},$$

де $Ч_{пр}$ - чисельність всіх прийнятих працівників за даний період, осіб;

$Ч_{со}$ - середньооблікова чисельність працівників за даний період, осіб.

- коефіцієнт обороту за вибуттям ($K_{ов}$):

$$K_{ов} = \frac{Ч_{виб}}{Ч_{со}}$$

де $Ч_{виб}$ - чисельність всіх вибулих працівників за даний період, осіб.

- коефіцієнт плинності кадрів ($K_{пл}$):

$$K_{пл} = \frac{Ч_{виб_{нп}}}{Ч_{со}}$$

де $Ч_{виб_{нп}}$ - чисельність вибулих з підприємства працівників з неповажних причин (з ініціативи працівника, через прогули, порушення трудової дисципліни тощо), осіб.

Укрупнені методи розрахунку чисельності працюючих ($Ч_{пл}$)

- на основі показника виробітку

$$Ч_{пл} = \frac{O_{пл}}{ПП_{пл}},$$

де $O_{пл}$ - плановий обсяг виробництва продукції;

$ПП_{пл}$ - плановий показник виробітку на одного працюючого;

- методом коригування базової чисельності

$$Ч_{пл} = Ч_{баз} \times \frac{I_{о_{пл}}}{Inn_{пл}}, \quad Ч_{пл} = Ч_{баз} \times I_{о_{пл}} + \sum \Delta Ч_i$$

де $Ч_{баз}$ - базова середньооблікова чисельність працюючих, осіб;

$I_{о_{пл}}$ - індекс зміни обсягу продукції у плановому періоді;

$Inn_{пл}$ - індекс зміни продуктивності праці на одного середньооблікового працівника в плановому періоді;

$\sum \Delta Ч_i$ - сумарна зміна чисельності працівників за по факторними розрахунками, осіб.

Для розрахунку чисельності персоналу складають *баланс робочого часу* одного облікового працівника, який відрізняється для періодичного та безперервного виробництв. При складанні балансу робочого часу визначають кількість днів (годин), яку слід відпрацювати кожному робітнику протягом планового періоду, число днів неявок на роботу, середню тривалість робочого дня одного середньооблікового робітника.

У балансі робочого часу розрізняють три *категорії фонду часу*:

- *календарний* – число календарних днів планового періоду;
- *номінальний* – календарна кількість днів у плановому році з відрахуванням вихідних і святкових днів;
- *ефективний або реальний* – номінальний фонд після відрахування цілоденних втрат робочого часу, пов'язаних із плановими черговими та додатковими відпустками, неявками з причини хвороби та з дозволу адміністрації, відпустками у зв'язку з вагітністю й пологами, виконання службових і державних обов'язків, прогулів; цілодобових простоїв, а також внутрішньо змінних втрат робочого часу.

Методи визначення планової чисельності основних робітників:

- за трудомісткістю виробничої програми;

- за нормами виробітку;
- за нормами обслуговування.

Визначення чисельності основних робітників ($Ч_{o.p.}^{пл}$) за *трудомісткістю виробничої програми* здійснюється за наступною формулою:

$$Ч_{o.p.} = \frac{O_{н-г}}{\Phi_{ef} \times K_{вн}},$$

де $O_{н-г}$ - плановий обсяг робіт у нормо-годинах (трудомісткість виробничої програми);

Φ_{ef} - розрахунковий ефективний фонд робочого часу одного середньооблікового робітника в годинах;

$K_{вн}$ - запланований коефіцієнт виконання норм.

Планову чисельність окремих груп основних робітників можна визначити за *нормами виробітку*:

$$Ч_{o.p.} = \frac{O_{нат}}{Нв_{нат} \times \Phi_{ef} \times K_{вн}},$$

де $O_{нат}$ - плановий обсяг робіт у натуральних одиницях виміру;

$Нв_{нат}$ - планова норма виробітку в натуральних одиницях за одну годину.

Планова чисельність основних робітників за *нормами обслуговування* визначається за формулою:

$$Ч_{o.p.} = \frac{КО \times Кзм \times Кя.о.}{Н_о},$$

де КО – загальна кількість обладнання, яку необхідно обслуговувати робітникам;

$Кзм$ – кількість змін роботи обладнання;

$Кя.о.$ – коефіцієнт приведення явочної чисельності в облікову;

$Н_о$ – норма обслуговування, тобто кількість одиниць обладнання, яке має обслуговуватись одним робітником, одиниць.

Коефіцієнт приведення явочної чисельності в облікову вираховується за формулою:

$$Кя.о. = \frac{100}{100 - Нр}$$

де $Нр$ – плановий відсоток невиходів робітників на роботу.

Визначення чисельності інших категорій працівників залежить від специфіки їх діяльності.

Визначення чисельності допоміжних робітників:

- на роботах, які підлягають нормуванню, чисельність допоміжних робітників розраховується за тими самими методами, що і чисельність основних робітників, тобто за *трудомісткістю робіт, нормами виробітку та нормами обслуговування*

- чисельність допоміжних і основних робітників, зайнятих на *ненормованих роботах* ($Чр$) розраховується за формулою:

$$Чр = КРМ \times Кзм \times Кя.о.,$$

де $КРМ$ – кількість робочих місць робітників;

$Кзм$ – кількість змін роботи обладнання;

$Кя.о.$ – коефіцієнт приведення явочної чисельності до облікової

Чисельність керівників, фахівців, службовців розраховується за кожною виконуваною ними функцією методом прямого нормування чи методом кореляційної залежності. Керівники підприємств при встановленні чисельності управлінського персоналу можуть скористатися типовими штатними розкладами, розробленими на науковій основі за допомогою загальноприйнятих принципів, керуючись прийнятою організаційною структурою управління.

Чисельність молодшого обслуговуючого персоналу визначається на основі встановлених норм обслуговування.

Чисельність учнів (стажерів) визначається відповідно до плану підготовки кадрів підприємства.

Чисельність охоронної служби визначається в залежності від існуючої території, кількості посад, змінності роботи, кримінальної обстановки тощо.

Для вимірювання **продуктивності праці**, ефективності використання трудових ресурсів використовуються два основні показники: виробіток і трудомісткість.

Виробіток визначається за формулою:

$$ПП = \frac{O}{Ч} \text{ або } ПП = \frac{O}{Феф},$$

де O – обсяг виробленої продукції (в натуральних одиницях; вартісних: товарна, валова, чиста продукція; в нормо-годинах);

$Ч$ – чисельність працівників (або робітників), осіб;

$Феф$ – кількість відпрацьованого часу (в годинах, днях).

Під повною трудомісткістю одиниці продукції (T_n) розуміється сума всіх витрат живої праці на виготовлення одиниці продукції, вимірювана в людино-годинах:

$$T_n = \frac{Феф}{O}$$

Залежно від складу трудових витрат, що включаються, розрізняють наступні види трудомісткості: технологічна (витрати праці основних робітників), обслуговування виробництва (витрати праці допоміжних робітників), виробнича (витрати праці основних і допоміжних робітників), управління виробництвом (витрати праці керівників, фахівців, службовців).

Кількісний вплив окремих чинників на зміну продуктивності праці на підприємстві (виробіток) визначають таким чином:

- встановлюють вихідну чисельність промислово-виробничого персоналу в плановому періоді ($Ч_{вих_{пл}}$), тобто умовну чисельність, потрібну для забезпечення планового обсягу виробництва за умови збереження базового рівня виробітку продукції на одного працівника

$$Ч_{вих_{пл}} = Ч_{баз} \times I_o, \text{ або } Ч_{вих_{пл}} = \frac{O_{пл}}{ПП_{баз}},$$

де $Ч_{баз}$ - чисельність промислово-виробничого персоналу в базовому періоді, осіб;

I_o - індекс росту обсягу виробництва в плановому періоді;

$O_{пл}$ - плановий обсяг випуску продукції;

$\Pi\Pi_{\text{баз}}$ - виробіток на одного працюючого у базовому періоді.

- розраховують економію вихідної чисельності працівників під впливом окремих чинників продуктивності праці, а також сумарну економію чисельності ($\Delta\text{Чзаг}$)

- розраховують загальний приріст продуктивності праці в плановому періоді ($\Delta\Pi\Pi$) відносно базового періоду

$$\Delta\Pi\Pi = \frac{\Delta\text{Чзаг}}{\text{Чвих}_{\text{пл}} - \Delta\text{Чзаг}} \times 100$$

Розрахунок зміни чисельності працівників ($\Delta\text{Чзаг}$) здійснюють за наступними формулами:

- у зв'язку з підвищенням технічного рівня виробництва ($\Delta\text{Чтехн}$)

$$\Delta\text{Чтехн} = \frac{(\text{То.н}_1 - \text{То.н}_2) \times \text{Онат}_{\text{пл}}}{\text{Феф}_{\text{пл}} \times \text{Квн}_{\text{пл}}} \times \text{Кч},$$

де $\text{То.н}_1, \text{То.н}_2$ - трудомісткість виготовлення одиниці продукції відповідно до і після впровадження технічного заходу, нормо-год.;

$\text{Онат}_{\text{пл}}$ - плановий обсяг випуску продукції, одиниць;

$\text{Феф}_{\text{пл}}$ - розрахунковий ефективний фонд робочого часу одного середньооблікового робітника в годинах;

$\text{Квн}_{\text{пл}}$ - коефіцієнт виконання норм;

Кч - коефіцієнт часу, який визначається шляхом ділення кількості місяців дії заходу в плановому році на 12;

- у зв'язку зі структурними зрушеннями у виробничій програмі ($\Delta\text{Ч}_{\text{стр.зр.}}$)

$$\Delta\text{Ч}_{\text{стр.зр.}} = \frac{(\text{Тв.н}_{\text{баз}} - \text{Тв.н}_{\text{пл}}) \times \text{Ов}_{\text{пл}}}{\text{Феф}_{\text{пл}} \times \text{Квн}_{\text{пл}}},$$

де $\text{Тв.н}_{\text{баз}}, \text{Тв.н}_{\text{пл}}$ - трудомісткість 1 грн. продукції відповідно в базовому і плановому періодах, нормо-год.;

$\text{Ов}_{\text{пл}}$ - плановий обсяг випуску продукції, грн.;

- в результаті поліпшення використання робочого часу ($\Delta\text{Ч}_{\text{роб.час.}}$)

$$\Delta\text{Ч}_{\text{роб.час.}} = \frac{\text{Др}_{\text{пл}} - \text{Др}_{\text{баз}}}{\text{Др}_{\text{баз}}} \times \frac{\text{ЧПроб}_{\text{баз}}}{100} \times \text{Чвих}_c,$$

$\text{Др}_{\text{пл}}, \text{Др}_{\text{баз}}$ - число робочих днів, відпрацьованих в середньому одним робітником відповідно в плановому і базовому періодах;

$\text{ЧПроб}_{\text{баз}}$ - частка робітників у базовій чисельності ПВП персоналу, %;

Чвих_c - вихідна чисельність промислово-виробничого персоналу, скоригована з урахуванням впливу структурних зрушень у виробництві, осіб.

Заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений їм орган виплачує працівникові за виконану їм роботу або надані послуги.

Заробітна плата працівника, незалежно від виду підприємства, залежить від складності й умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці й кінцевих результатів господарської діяльності підприємства, регулюється податками.

Тарифна система оплати праці - сукупність нормативно-правових і регулюючих документів, які лежать в основі використання загальнодержавних підходів до оплати праці; являє собою основу для диференціації заробітної плати відповідно до кваліфікації, умов і шкідливості праці, а також у районному, міжгалузевому, галузевому й внутрішньозаводському розрізах.

Елементи тарифної системи:

- *Єдиний тарифно-кваліфікаційний довідник* - опис професій, які систематизовані згідно з класифікатором професій;

- *тарифні ставки* - розмір оплати праці робітників певної галузі за визначений період (як правило, за годину; можливо за день та місяць); встановлюються окремо для працівників-погодинників і працівників-відрядників

- *тарифні сітки* - сукупність коефіцієнтів, які показують співвідношення в оплаті праці робітників різних розрядів. Тарифні коефіцієнти показують, у скільки разів оплата праці кожного розряду кваліфікованих робітників вища від оплати праці робітника 1-го розряду. Тарифний розряд відображає рівень кваліфікації робітника. Застосовують, як правило, шести- та восьми- розрядні тарифні сітки.

- *схема посадових окладів* - перелік професій та відповідні їм мінімальні посадові оклади за групами посад керівників, професіоналів, технічних службовців

Форми і системи оплати праці: *відрядна* (відповідно до кількості виробленої продукції): пряма відрядна, відрядно – преміальна, відрядно – прогресивна, непряма відрядна, колективна відрядна (бригадна), акордна; *погодинна* (відповідно до кількості відпрацьованого часу): пряма погодинна, погодинно-преміальна.

Пряма відрядна система оплати праці - виготовлена робітником продукція (виконана робота) оплачується за індивідуальними розцінками

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗПр.відр = P \times O,$$

де P – індивідуальна відрядна розцінка за одиницю виконаної роботи, грн./одиницю;

O – обсяг виконаної працівником роботи в натуральних одиницях належної якості за розрахунковий період.

Індивідуальна відрядна розцінка визначається двома способами:

- для тих виробництв, де встановлюються норми виробітку – діленням годинної тарифної ставки, яка відповідає розряду виконаної роботи, на годинну норму виробітку
- для виробництв, де застосовуються норми часу – множенням годинної тарифної ставки на норму часу

Відрядно-преміальна система оплати праці - працівник, крім заробітку за прямою відрядною системою, отримує премію за виконання (або перевиконання) певних кількісних і якісних показників (виконання плану виробництва продукції, завдань по якості продукції або економії у витраті матеріальних й інших видів ресурсів)

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗПвідр.прем. = P \times O + P \times O \times \left(\frac{Пр_1}{100} + \frac{Пр_2 \times A}{100} \right),$$

де P – індивідуальна відрядна розцінка за одиницю виконаної роботи, грн./оддиницю;

O – обсяг виконаної працівником роботи в натуральних одиницях належної якості за розрахунковий період;

$Пр_1$ – розмір премії у відсотках до тарифного заробітку за виконання плану і технічно обґрунтованих норм праці;

$Пр_2$ – розмір премії у відсотках до тарифного заробітку за кожний відсоток перевиконання плану;

A – ступінь перевиконання плану виробництва, у відсотках.

Відрядно-прогресивна система оплати праці - виробіток працівника згідно з індивідуальним завданням оплачується за встановленими розцінками, а понаднормовий виробіток – за підвищеними розцінками, причому розцінки збільшуються прогресивно зі збільшенням кількості продукції, виробленої понаднормово (як правило, уводиться тимчасово на найважливіших ділянках основного виробництва, що є «вузьким місцем»)

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗПвідр.прогр = P_1 \times O_1 + P_2 \times O_2,$$

де P_1 – звичайна відрядна розцінка, грн.;

O_1 – кількість одиниць виготовленої продукції у межах встановленої норми (бази);

P_2 – підвищена розцінка залежно від ступеня виконання завдання, грн.;

O_2 – кількість одиниць виготовленої продукції, виконаних понад нормативний (базовий) рівень.

Непряма відрядна система оплати праці - застосовується для оплати праці допоміжних робітників, заробітна плата яких залежить від результатів праці основних робітників, яких вони обслуговують

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗПнепр = Рнепр \times O,$$

де $Рнепр$ – непряма відрядна розцінка, грн./оддиницю;

O – фактичне виконання завдання за робочими об'єктами обслуговування, одиниць

Непряма відрядна розцінка визначається:

- перший спосіб:

$$Рнепр = \frac{T_{ст\ доп}}{Ноб \times Нвир_{пл}},$$

де $T_{ст\ доп}$ – годинна тарифна ставка допоміжного робітника, праця якого оплачується за непрямою відрядною системою, грн. за годину;

$Ноб$ – кількість робочих місць, які обслуговуються за встановленими нормами;

$Нвир_{пл}$ – планова норма виробітку, установлена для кожного виробничого об'єкта, що обслуговується, одиниць на годину;

- другий спосіб: множенням годинної тарифної ставки допоміжного робітника на середній відсоток виконання норм виробітку робітниками, яких він обслуговує, за даний період

Колективна відрядна (бригадна) відрядна система оплати праці за результатами роботи колективу (бригади). Спочатку розраховується заробіток всієї бригади як при прямій відрядній системі, використовуючи бригадну розцінку. Потім цей заробіток розподіляється між членами бригади методом коефіцієнто-годин або методом коефіцієнта виконання норм

Заробітна плата кожного члена бригади визначається за формулою:

$$ЗП_{бр_i} = T\phi_i \times T\kappa_i \times ЗП_{г-к},$$

де $T\phi_i$ – фактична кількість годин, відпрацьована і-тим робітником;

$T\kappa_i$ – тарифний коефіцієнт за розрядом і-того робітника;

$ЗП_{г-к}$ – заробітна плата за 1 години-коефіцієнт;

$$ЗП_{г-к} = \frac{ЗП_{бр}}{Г - К_{бр}}, \quad Г - К_{бр} = \sum_{i=1}^q T\phi_i \times T\kappa_i,$$

де $ЗП_{бр}$ – заробіток усієї бригади, грн.

$Ч$ – кількість членів бригади, осіб

Акордна система - це різновид відрядної оплати праці, сутність якої полягає в тому, що розцінка встановлюється на весь обсяг робіт, що підлягають виконанню, із вказівкою строку їх виконання

Пряма погодинна система оплати праці - розмір заробітку визначається залежно від тарифної ставки робітника і кількості відпрацьованого ним часу за визначений період

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗП_{ног} = T\sigma_{i,ног} \times T,$$

де $T\sigma$ – тарифна ставка робітника погодиннику і-го розряду, грн./год.

T – кількість відпрацьованого часу працівником, годин

Погодинно-преміальна система оплати праці - заробіток працівнику нараховується не тільки за відпрацьований час, але й за досягнення певних кількісних і якісних показників. Кількісними показниками можуть бути понаднормово відпрацьований час, виконання позапланових завдань, а якісними – здавання продукції з першого подання, підвищення сортності продукції, економія ресурсів тощо

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗП_{ног.прем} = T\sigma_{i,ног} \times T(1 + Пр/100),$$

де $Пр$ – відсоток премії, встановлений на підприємстві.

На підприємстві здійснюються доплати і надбавки до тарифних ставок (посадових окладів), зокрема

- *доплати*: за суміщення професій (посад), за розширення зони обслуговування або збільшення обсягу робіт, за виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника, за інтенсивність праці, за керівництво бригадою (бригадиру, не звільненому від основної роботи), за роботу в нічний час, на період освоєння нових норм трудових витрат, за

роботу у важких і шкідливих та особливо важких і особливо шкідливих умовах праці, за роботу у вечірній час - з 18 до 22 години (при багатозмінному режимі роботи), за використання в роботі дезінфікуючих засобів, а також працівникам, які зайняті прибиранням туалетів, за ненормований робочий день водіям автотранспортних засобів;

- *надбавки*: за високу професійну майстерність, за класність водіям автотранспортних засобів, за високі досягнення у праці, за виконання особливо важливої роботи на певний термін.

Тема 12. Основний капітал

Типові завдання

Завдання 1

Визначити показники відтворення (коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту) та загальні показники ефективності використання основних засобів підприємства (віддачу основних засобів, місткість основних засобів, рентабельність основних засобів, озброєність основними засобами). Вартість основних засобів на початок року складала 2400 тис. грн. Протягом року були введені основні засоби з 1 лютого на суму 60 тис. грн., з 1 травня на суму 30 тис. грн., з 20 липня на суму 20 тис. грн.; вибули основні засоби з 12 квітня на суму 8 тис. грн., з 1 листопада на суму 18 тис. грн. Річний випуск продукції 4920 тис. грн., собівартість якої 4210 тис. грн. Чисельність працюючих 210 осіб.

Завдання 2

Визначити амортизаційні відрахування за кожен рік використання об'єкта основних засобів 5 групи, якщо його первісна вартість 222 тис. грн., ліквідаційна вартість 2 тис. грн. Врахувати мінімально допустимі строки корисного використання для об'єктів даної групи відповідно до Податкового кодексу. Використати методи нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний.

Завдання 3

Розрахувати часткові показники ефективності використання устаткування (коефіцієнт змінності, коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання устаткування).

У цеху встановлено 100 верстатів. Фактично у першу зміну працювали усі верстати, у другу – 60% верстатного парку. Календарних днів у році – 365, вихідних і святкових днів – 110. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни за планом 8 годин. Втрати робочого часу на плановий ремонт устаткування - 7% від режимного фонду часу. У середньому час фактичної роботи одного верстата в рік - 3420 годин. Середня фактична продуктивність верстата - 14 одиниць продукції в годину, нормативна - 16 одиниць продукції в годину.

Завдання 4

Визначити первісну, залишкову вартість і коефіцієнт придатності устаткування. Устаткування придбане за ціною 19600 грн., витрати на транспортування і монтаж - 1020 грн. Устаткування в роботі 3 роки. Норма амортизації в рік - 20%. Застосовується метод прямолінійного нарахування амортизації.

Методичні рекомендації

Основні засоби - засоби праці, які використовуються тривалий час (як правило, понад один рік), не змінюють споживчу форму, вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним і моральним зносом та поступово переноситься на вартість готової продукції

Відтворення основних засобів - це безперервний процес їх оновлення шляхом

придбання нових, реконструкції, технічного переозброєння, модернізації і капітального ремонту

Кількісна характеристика відтворення основних засобів протягом року відображається в балансі основних засобів за повною первісною вартістю за наступною формулою:

$$OЗ_{к.р} = OЗ_{п.р} + \sum OЗ_{вв} - \sum OЗ_{вив}$$

де $OЗ_{к.р}$ – вартість основних засобів на кінець року

$OЗ_{п.р}$ – вартість основних засобів на початок року

$OЗ_{вв}$ – вартість основних засобів, що вводяться в дію протягом року

$OЗ_{вив}$ – вартість основних засобів, що виводяться

Для детальнішого аналізу процесу відтворення основних засобів можна використовувати наступні показники:

- *коефіцієнт оновлення* ($K_{он}$) відображає ступінь інтенсивності оновлення основних виробничих засобів:

$$K_{он} = \frac{\sum OЗ_{вв}}{OЗ_{к.р}};$$

- *коефіцієнт вибуття* ($K_{виб}$) характеризує ступінь інтенсивності вибуття основних засобів:

$$K_{виб} = \frac{\sum OЗ_{вив}}{OЗ_{п.р}};$$

- *коефіцієнт приросту* ($K_{пр}$) характеризує рівень приросту основних засобів:

$$K_{пр} = \frac{\sum OЗ_{вв} - \sum OЗ_{вив}}{OЗ_{к.р}}.$$

Технічний стан основних засобів характеризує:

- *коефіцієнт придатності* ($K_{прид}$):

$$K_{прид} = \frac{OЗ_{зал}}{OЗ_{перв}}, \quad K_{прид} = 1 - K_{знос} = 1 - \frac{З}{OЗ_{перв}},$$

де $OЗ_{зал}$ – залишкова вартість основних виробничих засобів

$OЗ_{перв}$ – первісна вартість основних засобів

$K_{знос}$ – коефіцієнт зносу

$З$ – знос основних засобів

- *коефіцієнт зносу* ($K_{знос}$):

$$K_{знос} = \frac{OЗ_{перв} - OЗ_{зал}}{OЗ_{перв}}.$$

При оцінці основних засобів слід врахувати таке:

- первісна вартість основних засобів - придбаних за плату у інших

підприємств і осіб, а також виготовлених на самому підприємстві, визначається виходячи з фактичних витрат по зведенню (спорудженню) або придбанню цих об'єктів, включаючи витрати на доставку, монтаж і установку, а також інші витрати, необхідні для доведення даного об'єкту до стану готовності до експлуатації за призначенням;

- відновна вартість основних засобів – це вартість їх відтворення в сучасних умовах;

- залишкова вартість основних засобів - визначається як різниця між первісною або відновною вартістю і сумою зносу, якому піддаються основні засоби, тобто це та частина вартості основних засобів, яка ще не перенесена на продукцію, що виробляється.

- *середньорічна вартість основних засобів (ОФс.р) –*

$$ОЗс.р = ОЗп.р + \sum ОЗвв \times \frac{n_1}{12} - \sum ОЗвив \times \frac{n_2}{12},$$

де $ОЗп.р$ – вартість основних засобів на початок року, грн.;

$ОЗвв$ – вартість основних засобів, що вводяться протягом року, грн.;

$ОЗвив$ – вартість виведених основних засобів протягом року, грн.;

n_1 – кількість місяців до кінця року, впродовж яких функціонуватимуть введені основні засоби ;

n_2 – кількість місяців до кінця року з моменту вибуття з експлуатації основних засобів

Амортизація – це відшкодування вартості основних засобів шляхом включення частини їх вартості у витрати на випуск продукції або на виконану роботу.

Норма амортизації - відсоток погашення вартості основних засобів за певний період.

Для здійснення процесу нарахування амортизації згідно з Податковим Кодексом, основні засоби підприємства ділять на групи.

Облік вартості, яка амортизується, ведеться за кожним об'єктом групи.

Нарахування амортизації здійснюється помісячно протягом строку корисного використання об'єкта, який встановлюється наказом по підприємству при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), але не менше, ніж мінімально допустимі, і призупиняється на період його виводу з експлуатації (для реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання, консервації та з інших причин). При визначенні строку корисного використання слід враховувати: очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності; фізичний та моральний знос, що передбачається; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори.

Таблиця 12.1

Мінімально допустимі строки амортизації основних засобів

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 1 – земельні ділянки	-
група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 - будівлі,	20
споруди,	15
передавальні пристрої	10
група 4 - машини та обладнання	5

з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичної обробки інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 20000 гривень	2
група 5 - транспортні засоби	5
група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 - тварини	6
група 8 - багаторічні насадження	10
група 9 - інші основні засоби	12

Амортизація основних засобів проводиться до досягнення залишкової вартості об'єкта його ліквідаційної вартості

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості (лише при нарахуванні амортизації об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 та 5), кумулятивного.

Слід відмітити, що наведені методи, відносяться до тих, що ґрунтуються на часі використання основних засобів. До методів прискореної амортизації відносять: метод зменшення залишкової вартості, метод прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний метод.

Прямолінійний метод - вартість об'єкту списують однаковими частинами протягом всього періоду експлуатації. Сума щорічних амортизаційних відрахувань (A_i) може бути розрахована двома способами:

$$A_i = \frac{OЗ_{перв} - OЗ_{лікв}}{T_e} \quad \text{або} \quad A_i = Н_a \times (OЗ_{перв} - OЗ_{лікв}),$$

де $OФ_{перв}$ - первісна вартість основних засобів, грн.;

$OФ_{лікв}$ - ліквідаційна вартість основних засобів, грн.;

T_e - термін корисної експлуатації основних засобів, років;

$Н_a$ - норма амортизації, частка;

i - порядковий номер року експлуатації основних засобів.

Метод зменшення залишкової вартості.

Сума амортизаційних відрахувань за рік (A_i):

$$A_i = Н_a \times OЗ_{зал_i} = \left(1 - \sqrt[T_e]{\frac{OЗ_{лікв}}{OЗ_{перв}}}\right) \times OЗ_{зал_i},$$

де $OЗ_{зал_i}$ - залишкова вартість об'єкта основних засобів на початок i -го року (первісна вартість для першого року експлуатації), грн.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості.

Сума амортизаційних відрахувань за рік (A_i):

$$Ai = Ha \times Oz_{зал_i} = \frac{2}{Te} \times Oz_{зал_i}$$

Кумулятивний метод.

Сума амортизаційних відрахувань за рік (Ai):

$$Ai = Ha_i \times (Oz_{перв} - Oz_{лікв}) = \frac{Te - T_{i-1}}{\sum_{1}^{Te} Ti} \times (Oz_{перв} - Oz_{лікв}),$$

де Te - термін корисної експлуатації об'єкта основних засобів, років;

T_{i-1} - рік, що передує року, для якого визначають амортизаційні відрахування;

$Te - T_{i-1}$ - число років, що залишилися до кінця корисного використання об'єкта;

$\sum_{1}^{Te} Ti$ - сума років корисного використання об'єкта.

В теорії розрахунків використовують також *виробничий метод*.

Виробничий метод.

Сума амортизаційних відрахувань за рік (Ai):

$$Ai = Ha \times Vf_i = \frac{Oz_{перв} - Oz_{лікв}}{Bн} \times Vf_i,$$

де $Bн$ - нормативна кількість продукції, одиниць;

Vf_i - фактична кількість продукції за i -й рік, одиниць.

Система **показників ефективності використання** основних засобів включає:

- часткові показники - характеризують рівень використання активної частини основних засобів;
- загальні показники - характеризують рівень використання всіх основних засобів підприємства.

До часткових показників ефективності використання основних засобів відносять:

- *коефіцієнт екстенсивного використання* (Ke) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів у часі:

$$Ke = \frac{Tф}{Tпл},$$

де $Tф$ - фактичний час роботи машин і устаткування, год.;

$Tпл$ - плановий фонд часу роботи, год.;

$$T = Др \times Tзм \times Kзм \times Kну,$$

де $Др$ - число робочих днів за період;

$Tзм$ - тривалість зміни, год.;

$Kзм$ - коефіцієнт змінності;

$Kну$ - коефіцієнт працюючого устаткування;

$$Kну = 1 - \frac{a}{100},$$

де a - відсоток простоїв устаткування.

- коефіцієнт інтенсивного використання (K_i) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів за продуктивністю:

$$K_i = \frac{Py_{\phi}}{Py_n},$$

де Py_{ϕ} – фактична продуктивність устаткування, од/год.;

Py_n – нормативна продуктивність устаткування, од/год.

- коефіцієнт інтегрального використання (K_{int}) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів як за часом так і за продуктивністю:

$$K_{int} = K_e \times K_i;$$

- коефіцієнт змінності ($K_{зм}$) – показує в скільки змін в середньому працює устаткування:

$$K_{зм} = \frac{\sum K_i}{K}, \quad K_{зм} = \frac{B_{сз}}{K},$$

де K_i – кількість устаткування, що працює в i -ту зміну;

K – кількість установленого устаткування або найбільша кількість устаткування, що працює в одну зміну;

$B_{сз}$ – кількість відпрацьованих змін устаткуванням в середньому за добу.

До загальних показників ефективності використання основних засобів відносять:

- віддача основних засобів (фондовіддача) ($B_{оз}$) - характеризує віддачу (випуск продукції в грошовому вираженні) від використання кожної гривні, витраченої на основні засоби:

$$B_{оз} = \frac{B}{OЗс.p},$$

де B – вартість виробленої за рік продукції, грн.;

$OФс.p$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.;

- місткість основних засобів (фондомісткість) ($M_{оз}$) - характеризує витрати на основні засоби, що пов'язані з випуском продукції на одну гривню:

$$M_{оз} = \frac{OЗс.p}{B};$$

- рентабельність основних засобів ($P_{оз}$) – характеризує прибуток, що приходить на одну гривню, вкладену в основні засоби:

$$P_{оз} = \frac{\Pi}{OЗс.p} \times 100,$$

де Π – прибуток, грн.;

- озброєність основними засобами (фондоозброєність) ($O_{оз}$) - характеризує вартість основних засобів, що приходить на одного працівника:

$$O_{03} = \frac{O_{3c.p}}{Ч},$$

де $Ч$ – чисельність працівників, осіб.

Тема 13. Оборотний капітал

Типові завдання

Завдання 1

Визначити загальний норматив оборотного капіталу підприємства. План виробництва продукції в рік 40 тис. штук. Витрата сировини в рік 356000 тис. грн. Інтервал між поставками сировини 28 днів, час прийому та складування 1 день, страховий запас 20% від поточного. Витрата допоміжних матеріалів на річний випуск 520 тис. грн. при нормі запасу 16 днів, інших виробничих запасів 16 тис. грн. при нормі запасу 20 днів. Виробнича собівартість продукції за калькуляцією 380 грн., у тому числі витрати на початок виробничого циклу 60%. Тривалість виробничого циклу 12 днів. Норма запасу готової продукції на складі 5 днів. На початок року очікуваний залишок витрат майбутніх періодів дорівнює 70 тис. грн. За складеним кошторисом витрати майбутніх періодів становитимуть 180 тис. грн. Протягом року сума погашення витрат майбутніх періодів за рахунок собівартості становитимуть 120 тис. грн.

Завдання 2

Визначити на наступний рік коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, тривалість одного обороту; розмір вивільненого оборотного капіталу в зв'язку з прискоренням його обороту та зміну розміру оборотного капіталу у зв'язку з ростом обсягу виробництва, а також потребу підприємства в оборотному капіталі у наступному році. Підприємство реалізувало у звітному році продукції на суму 320 тис. грн. при середніх розмірах оборотного капіталу 120 тис. грн. На наступний рік намічено збільшити реалізацію продукції на 12% та зменшити тривалість одного обороту оборотного капіталу на 6 днів.

Методичні рекомендації

Оборотний капітал - авансовані підприємством кошти на формування запасів предметів праці, які після відповідної переробки перетворюються в готову продукцію, та кошти, що обслуговують процес обороту товару

Метод прямого рахунку передбачає нормування оборотного капіталу. **Норматив оборотного капіталу** – мінімальний розмір необхідного підприємству оборотного капіталу.

Загальний норматив оборотного капіталу ($НОК_{заг}$):

$$НОК_{заг} = НОК_з + НОК_{нзв} + НОК_{гп} + НОК_{вмп},$$

де $НОК_{заг}$ - загальний норматив оборотного капіталу підприємства, грн.;

$НОК_з$ - норматив оборотного капіталу у виробничих запасах, грн.;

$НОК_{нзв}$ - норматив оборотного капіталу в незавершеному виробництві, грн.;

$НОК_{гп}$ - норматив оборотного капіталу в готовій продукції, грн.;

$НОК_{вмп}$ - норматив оборотного капіталу у витратах майбутніх періодів, грн.

Норматив оборотного капіталу у виробничих запасах визначають як суму окремих нормативів за кожним видом матеріальних ресурсів, що знаходиться в запасах ($НОК_з_i$):

$$НОК_з_i = ВИД_n \times Нз_i,$$

де $ВИдн_i$ – середньодобова витрата окремих видів матеріальних ресурсів, грн.;
 $Нз_i$ – норма запасу в днях.

При цьому середньодобова витрата та норма запасу розраховується для кожного виду матеріальних ресурсів за наведеними нижче формулами:

$$ВИдн = \frac{Нв \times Он \times Цм}{Д} \quad \text{або} \quad ВИдн = \frac{ВИ}{Д},$$

де $Нв$ – норма витрати матеріалу на один виріб, у натуральних одиницях;

$Он$ – обсяг випуску у натуральних одиницях;

$Цм$ – ціна за одиницю матеріалу, грн.;

$Д$ – число днів в періоді; у практиці фінансових розрахунків прийнято вважати тривалість будь-якого місяця рівною 30 дням, кварталу – 90 дням, року - 360 дням;

$ВИ$ – витрата за даний період оборотного капіталу на даний елемент за кошторисом витрат на виробництво, грн.

$$Нз_{ом} = Нз_{пот} + Нз_{підг} + Нз_{тр} + Нз_{стр},$$

де $Нз_{пот}$ – норма запасу поточного; час, призначений для безперебійного забезпечення виробництва в період між двома черговими поставками. За рівномірного споживання матеріалів норма запасу дорівнює половині інтервалу між двома черговими поставками, за нерівномірного споживання – розраховують з використанням коефіцієнта затримки матеріалів в запасі;

$Нз_{підг}$ – норма запасу підготовчого (технологічного); час необхідний для підготовки матеріалу, що є в запасі, до передачі у виробництво, а також час, необхідний для приймання, розвантаження і сортування матеріалів, що поступають на склад;

$Нз_{тр}$ – норма запасу транспортного; час, необхідний для забезпечення безперебійної роботи на період транспортування матеріалів;

$Нз_{стр}$ – норма запасу страхового; час, необхідний для задоволення непередбачуваного збільшення попиту і призначений для безперебійного забезпечення виробництва матеріалами при відхиленні від прийнятих інтервалів поставки.

Норматив оборотного капіталу в незавершеному виробництві (НОКнзв):

$$НОКнзв = Сдн \times Тц \times Кнв,$$

де $Сдн$ – собівартість середньодобового випуску, грн.;

$Тц$ – тривалість виробничого циклу, днів;

$Кнв$ – коефіцієнт наростання витрат;

$$Сдн = \frac{Сод \times Он}{Д},$$

де $Сод$ – собівартість одиниці продукції, грн.;

$Он$ – обсяг виробництва у натуральних одиницях;

$Д$ – число днів у періоді;

$$Кнв = \frac{ВИн + 0,5 \times ВИі}{ВИз},$$

де $ВІп$ - витрати на початок циклу;
 $ВІі$ - інші витрати;
 $ВІз$ - загальні витрати.

Норматив оборотного капіталу у готовій продукції на складі (НОК_{zn}):

$$НОК_{zn} = C_{дн} \times Н_z,$$

де $C_{дн}$ - собівартість середньодобового випуску, грн.;
 $Н_z$ - норма запасу готової продукції на складі, днів.

Норматив оборотного капіталу у витратах майбутніх періодів (НОК_{вмп}):

$$НОК_{вмп} = ВМП_{пнр} + ВМП_{пл} - ВМП_c,$$

де $ВМП_{пнр}$ - залишок витрат майбутніх періодів на початок періоду, грн.;
 $ВМП_{пл}$ - витрати майбутніх періодів за кошторисом планового періоду, грн.;
 $ВМП_c$ - витрати майбутніх періодів, погашені в плановому періоді за рахунок собівартості, грн.

Наявність оборотного капіталу, що є у розпорядженні підприємства, може бути розрахована як за станом на певну дату, так і в середньому за період.

Ефективність використання оборотного капіталу визначають за такими показниками:

- *коефіцієнт оборотності (Коб)* - характеризує число кругооборотів, що здійснюються оборотними коштами підприємства за певний період, або показує обсяг продукції, що приходить на 1 грн. оборотного капіталу:

$$Коб = \frac{РП}{ОК},$$

де $РП$ – реалізована продукція, грн.;
 $ОК$ – розмір оборотного капіталу, грн.;

- *коефіцієнт завантаження (закріплення) (Кз)* - характеризує суму оборотного капіталу, витрачених на 1 грн. реалізованої продукції:

$$Кз = \frac{ОК}{РП};$$

- *середня тривалість одного обороту (Тоб)* - не залежить від тривалості періоду, за який був розрахований; вимірюється в днях:

$$Тоб = \frac{Д \times ОК}{РП} = \frac{Д}{Коб} = \frac{Д}{p},$$

де $Д$ – число днів у періоді;
 p - середньодобовий оборот капіталу (середньодобова (денна) виручка від реалізації), грн./добу.

Ефект прискорення оборотності оборотного капіталу виражається у вивільненні, зменшенні потреби в ньому у зв'язку з поліпшенням його використання:

- *абсолютне вивільнення* відображає пряме зменшення потреби в оборотного коштах;

- відносно вивільнення показує вплив на величину оборотного капіталу як зміни об'єму реалізованої продукції, так і зміни швидкості обороту.

Сума оборотного капіталу, вивільнених з обороту внаслідок зміни обсягу реалізованої продукції ($OK_{\text{впр}}$):

$$OK_{\text{впр}} = \frac{PP_2}{Kob_1} - \frac{PP_1}{Kob_1} = \frac{PP_2 \times Tob_1}{D} - \frac{PP_1 \times Tob_1}{D}.$$

Сума оборотного капіталу, вивільнених з обороту внаслідок зміни швидкості обороту ($OK_{\text{вш}}$):

$$OK_{\text{вш}} = \frac{PP_2}{Kob_2} - \frac{PP_2}{Kob_1} = \frac{PP_2 \times Tob_2}{D} - \frac{PP_2 \times Tob_1}{D},$$

де PP – реалізована продукція, грн.;

Kob – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу;

Tob – тривалість одного обороту оборотного капіталу, днів;

1,2 – індекс, що характеризує базовий і порівнюваний період відповідно.

Тема 16. Техніко-технологічна база та виробнича потужність

Типові завдання

Завдання 1

Визначити виробничу потужність цеху й коефіцієнт використання потужності, якщо в цеху встановлено 128 верстатів, режим роботи цеху двозмінний, тривалість зміни 8 годин, число робочих днів у році 255, регламентований відсоток простоїв на ремонт устаткування 6% від режимного часу, продуктивність верстата 6 виробів у годину. План випуску в рік 1600 тис. виробів.

Завдання 2

Визначити виробничу потужність складальної ділянки. Площа ділянки по збірці виробу становить 368 м², з них 13% відноситься до допоміжної. Площа, займана виробом на підлозі становить 8 м². Додаткова площа для організації робочого місця збирача становить 18% від попередньої. Цикл зборки виробу 12 годин. Ефективний фонд часу роботи в одну зміну 1870 годин.

Завдання 3

Визначити середньорічну виробничу потужність і потужність на кінець року. Виробнича потужність на початок планового року - 728 тис. грн. На протязі планового року планується приріст потужності за рахунок реконструкції на 230 тис. грн із введенням з 1 червня й за рахунок введення нових потужностей на 175 тис. грн. з 1 липня. Внаслідок спрацювання устаткування частина виробничої потужності вибуває: з 1 травня на суму 54 тис. грн., з 1 грудня на суму 20 тис. грн.

Завдання 4

Визначити виробничу потужність цеху за рік, якщо в цеху встановлено 112 верстатів, планується введення ще 20 верстатів з 1 травня й 4 верстатів з 1 листопада. Режим роботи цеху трьохзмінний, тривалість зміни 8 годин, число робочих днів у році 255, регламентований відсоток простоїв на ремонт устаткування 8% від режимного часу, продуктивність верстата 5 деталей у годину.

Методичні рекомендації

Виробнича потужність залежить від ефективного фонду часу роботи устаткування і його продуктивності в одиницю часу або трудомісткості виготовлення одиниці продукції:

$$ПТ = Ф_{\text{еф}} \times П_{\text{у}} \text{ або } ПТ = \frac{Ф_{\text{еф}}}{t},$$

де $П_{\text{у}}$ - продуктивність устаткування за одиницю часу;

t - трудомісткість виготовлення одиниці продукції;

$Ф_{\text{еф}}$ – ефективний фонд часу роботи устаткування, години.

$$Ф_{\text{еф}} = K \times Д_{\text{р}} \times Т_{\text{зм}} \times К_{\text{зм}} \times К_{\text{пу}},$$

де K - кількість устаткування;

$Д_{\text{р}}$ - число робочих днів;

$Т_{\text{зм}}$ - тривалість зміни, год.;

$К_{\text{зм}}$ - коефіцієнт змінності;

$К_{\text{пу}}$ - коефіцієнт працюючого устаткування.

Якщо протягом року змінюється кількість устаткування, то враховують середньорічну їх кількість ($К_{\text{ср}}$):

$$К_{\text{ср}} = К_{\text{нр}} + К_{\text{вв}} \times \frac{n_1}{12} - К_{\text{вив}} \times \frac{n_2}{12},$$

де $К_{\text{нр}}$ - кількість устаткування на початок року;

$К_{\text{вв}}$ - кількість введеного устаткування;

$К_{\text{вив}}$ - кількість виведеного устаткування;

n_1 - число повних місяців роботи введеного устаткування до кінця року;

n_2 - число повних місяців з моменту виведення устаткування до кінця року.

$$К_{\text{пу}} = 1 - \frac{a}{100},$$

де a - регламентований відсоток простоїв на ремонт устаткування,

Виробнича потужність ливарного, формувального, складального і подібних їм цехів (дільниць) залежить, як правило, від пропускну здатності наявних виробничих площ цих цехів (дільниць) і рівня їх використання.

$$ПТ = \frac{S \times Ф_{\text{еф}}}{m - год},$$

де S – корисна площа цеху, м²;

$Ф_{\text{еф}}$ – ефективний фонд часу використання виробничої площі цеху, годин;

$m - год$ – кількість квадратних метро–годин, необхідних для виготовлення (складання, формування і т.д.) одиниці продукції.

Якщо виробнича потужність залежить від об'єму та часу виготовлення продукції, то в попередній формулі необхідно замінити корисну площу на корисний об'єм, а метро-години на літр-годин.

Для визначення окремих видів виробничої потужності використовують наступні формули:

- величину вихідної виробничої потужності, тобто потужності на кінець планованого періоду (Пвих) знаходять за формулою:

$$ПТ_{вих} = ПТ_{п.р} + \sum ПТ_{пр} - \sum ПТ_{виб},$$

де $ПТ_{п.р}$ - потужність підприємства на початок планового періоду;

$ПТ_{пр}$ - величина приросту виробничої потужності за рахунок різних чинників (модернізації, реконструкції, технічного переозброєння і ін.);

$ПТ_{виб}$ - розміри зменшення виробничої потужності в результаті вибуття, передачі і продажі основних виробничих фондів, зміни номенклатури, зміни режиму роботи підприємства і ін.

- середньорічну виробничу потужність підприємства розраховують за формулою:

$$ПТ_{ср} = ПТ_{п.р} + \sum ПТ_{пр} \times \frac{n_1}{12} - \sum ПТ_{виб} \frac{n_2}{12},$$

де n_1 – кількість місяців використання додатково введених потужностей в році;

n_2 – кількість місяців з моменту вибуття виробничих потужностей і до кінця року.

Основним показником використання виробничої потужності являється коефіцієнт використання потужності, який розраховується за формулою:

$$К_{внт}(пл) = \frac{Опл}{ПТ_{ср}}, \quad К_{внт}(ф) = \frac{Оф}{ПТ_{ср}},$$

де $К_{внт}(пл)$, $К_{внт}(ф)$ - коефіцієнт використання потужності по плану та фактично;

$Опл$, $Оф$ - обсяг випуску продукції по плану та фактично.

Тема 20. Витрати підприємства

Типові завдання

Завдання 1

Визначити планову собівартість товарної продукції та зміну витрат на 1 грн. товарної продукції по плану в порівнянні зі звітним роком.

За звітний рік на підприємстві обсяг товарної продукції склав 15 млн. грн., її собівартість 12 млн. грн., у тому числі заробітна плата з відрахуваннями на соціальні заходи – 4,8 млн. грн., матеріальні витрати – 6,0 млн. грн. Умовно-постійні витрати у собівартості продукції склали 50 %. У плановому році передбачається за рахунок реалізації плану організаційно-технічних заходів збільшити обсяг товарної продукції на 15%, підвищити продуктивність праці на 10 %, середню заробітну плату на 8 %. Норми витрат матеріальних ресурсів у середньому знизяться на 6 %, а ціни виростуть на 5 %.

Завдання 2

У звітному році собівартість товарної продукції склала 450 млн. грн., що зумовило витрати на 1 грн. товарної продукції – 0,89 грн. У плановому році витрати на 1 грн. товарної продукції встановлені в розмірі 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції збільшиться на 8%. Визначте собівартість товарної продукції планового року.

Завдання 3

На підприємстві планується економія матеріалів за рахунок зниження їх норм витрат на 7% і за рахунок зниження цін на них на 2%. За звітний період собівартість склала 80

тис. грн., витрати на матеріали 53 тис. грн. Обсяг виробництва планується збільшити на 6%, при рості постійних витрат на 2%. Визначити вплив зазначених факторів на собівартість продукції та економію отриману в результаті реалізації даних заходів.

Завдання 4

Підприємство виготовляє два види товарів модель 500, модель 600. Дані про формування витрат наведені в таблиці. За наведеними в таблиці даними, розподілити загальновиробничі витрати за видами продукції, якщо за базу розподілу прийнято прямі витрати на оплату праці, обсяг виробів. Визначити повну собівартість окремих видів продукції в залежності від вибору бази розподілу загальновиробничих витрат.

Таблиця

Вихідні дані формування собівартості продукції

Показники	Модель 500	Модель 600	Всього
1. Кількість виробів, тис.шт.	5	20	
Витрати підприємства			
1. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.			
1.1.прямі матеріальні витрати	5640,5	19455,75	
1.2.прямі витрати на оплату праці	2100	3150	
1.3.відрахування на соціальні заходи	829,5	1244,25	
1.4. інші прямі витрати	5600	4500	
1.5.загальновиробничі витрати			3100
2.Адміністративні витрати	1200	1520	
3. Витрати на збут	563	152	
4. Інші операційні витрати	70	125	
Повна собівартість, тис. грн			

Методичні рекомендації

Витрати на одну гривню товарної продукції (B_z) розраховують за формулою:

$$B_z = \frac{C}{ТП}$$

де C - собівартість продукції, грн.,

$ТП$ – обсяг товарної продукції, грн.,

Загальний відсоток зниження собівартості продукції (ΔC) знаходять за формулою

$$\Delta C = \Delta C_{nn} + \Delta C_g + \Delta C_m$$

де ΔC_{nn} – відсоток зниження собівартості продукції у зв'язку з ростом продуктивності праці,

ΔC_g - відсоток зниження собівартості продукції у зв'язку з ростом обсягу виробництва,

ΔC_m – відсоток зниження собівартості продукції у зв'язку зі змінами норм та цін на матеріали.

$$\Delta C_{nn} = (1 - \frac{I_{zn}}{I_{nn}}) \times D_{zn} \times 100$$

де I_{zn} – індекс заробітної плати,

I_{nn} – індекс продуктивності праці,

D_{zn} – частка заробітної плати з відрахуваннями у собівартості продукції.

$$\Delta C_{\text{е}} = \left(1 - \frac{I_{\text{yn}}}{I_{\text{ов}}}\right) \times D_{\text{yn}} \times 100$$

де I_{yn} – індекс умовно-постійних витрат,

$I_{\text{ов}}$ – індекс обсягу виробництва,

D_{yn} – частка умовно-постійних витрат у собівартості продукції.

$$\Delta C_{\text{м}} = (1 - I_{\text{н}} \times I_{\text{ц}}) \times D_{\text{м}} \times 100$$

де $I_{\text{н}}$ – індекс норм на матеріали,

$I_{\text{ц}}$ – індекс цін на матеріали,

$D_{\text{м}}$ – частка матеріальних витрат у собівартості продукції.

$$C_{\text{пл}} = C_{\text{зв}} \times I_{\text{ов}} \times \frac{100 - \Delta C}{100}$$

де $C_{\text{пл}}$ – планова собівартість продукції, грн.,

$C_{\text{зв}}$ – собівартість звітнього періоду, грн.

Тема 21. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання

Типові завдання

Завдання 1

За даними Звіту про фінансові результати визначити прибуток підприємства від звичайної діяльності до оподаткування за звітний рік.

Дані та форма для розрахунку:

1. Дохід (виручка) від реалізації продукції – 8594,6 тис. грн.
2. Податок на додану вартість – 601,4 тис. грн.
3. Чистий дохід
4. Собівартість реалізованої продукції – 5320,7 тис. грн.
5. Валовий прибуток
6. Інші операційні доходи – 5930,8 тис. грн.
7. Адміністративні витрати - 857,3 тис. грн.
8. Витрати на збут – 54,2 тис. грн.
9. Інші операційні витрати – 6496,9 тис. грн.
10. Прибуток від операційної діяльності
11. Дохід від участі в капіталі – 47,1 тис. грн.
12. Фінансові витрати – 62 тис. грн.
13. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування

Завдання 2

Визначити валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності, чистий прибуток, рентабельність активів.

Вихідні дані для розрахунків

Показники	Сума, тис. грн.
1. Прямі матеріальні витрати	12400
2. Прямі витрати на оплату праці	2800
3. Відрахування на соціальні заходи	1050
4. Загальновиробничі витрати	1600
5. Виручка від реалізації	54000
6. Адміністративні виплати	12100
7. Витрати на збут	800

8. Доходи від продажу приміщення офісу (інші доходи)	640
9. Залишкова вартість проданого приміщення офісу (інші витрати)	200
10 Виплата відсотків за банківським кредитом	600
11. Вартість активів підприємства	44100

Податок на додану вартість – 20%, податок на прибуток – 18%.

Завдання 3

Визначити додатковий випуск продукції для збільшення прибутку в другому кварталі на 8%. В першому кварталі було вироблено 10 тис. виробів по ціні 80 грн. за одиницю. Постійні витрати складають 60 тис. грн., змінні витрати на одиницю 50 грн.

Завдання 4

Необхідно розрахувати, починаючи з якого обсягу виробництва, використання устаткування забезпечить отримання прибутку, якщо очікує мі від його експлуатації постійні витрати за період складуть 60 тис. грн., змінні витрати за одну годину роботи устаткування 400 грн., при цьому час обробки одного виробу складає 15 хвилин. Інші змінні витрати на матеріали та заробітну плату в інших місцях виникнення витрат оцінюються в 80 грн. на один виріб. Ціна виробу 220 грн.

Завдання 5

Визначити рентабельність виробництва (підприємства) й рентабельність продукції. Обсяг виробництва 1800 тис. грн., собівартість продукції 1056 тис. грн., середньорічна вартість основних фондів 800 тис. грн., норматив обігових коштів 300 тис. грн.

Завдання 6

Визначити фактичну рентабельність продукції та її зміну в порівнянні з плановою по кожному виду виробів та в цілому по продукції.

Планові показники

Показники	Виріб X	Виріб Y
Обсяг випуску та реалізації, штук	600	900
Ціна одного виробу, грн.	125	85
Собівартість виробу, грн.	105	75

Протягом року підприємство досягло зниження собівартості продукції по виробу X на 5 %, по виробу Y на 3%. Оптова ціна по кожному виду виробів зросла на 4 %. Фактичний обсяг випуску та реалізації склав по виробу X – 630 штук, по виробу Y – 890 штук.

Методичні рекомендації

Залежно від формування і розподілу розрізняють наступні види прибутку:

1. Валовий прибуток – різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

2. Прибуток від операційної діяльності:

- валовий прибуток
- + інші операційні доходи
- адміністративні витрати
- витрати на збут
- інші операційні витрати.

3. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування:

- прибуток від операційної діяльності
- + дохід від участі в капіталі
- + інші фінансові доходи
- + інші доходи

- фінансові витрати
- втрати від участі в капіталі
- інші витрати.

4. Прибуток від звичайної діяльності – різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування і сумою податку з прибутку.

5. Чистий прибуток =

- прибуток від звичайної діяльності
- + прибуток від надзвичайної діяльності
- збиток від надзвичайної діяльності
- податок на прибуток від надзвичайної діяльності

Прибуток , за умови поділу витрат на змінні та постійні, розраховують за формулою:

$$\Pi = \Pi \times O - B_{зм(o)} \times O - B_{пост} ,$$

де Π – ціна одиниці продукції, грн.;

O – випуск продукції в натуральному виразі;

$B_{зм(o)}$ – витрати змінні на одиницю продукції, грн.;

$B_{пост}$ – витрати постійні за період, грн.

Рентабельність окремих виробів (P) у % визначають за формулою:

$$P = \frac{\Pi - C}{C} \times 100$$

де Π - ціна виробу, грн.,

C - собівартість виробу, грн.,

Рентабельність продукції (P_{np}) у % визначають за формулою:

$$P_{np} = \frac{\Pi}{C_{np}} \times 100 = \frac{\sum \Pi \times B - \sum C \times B}{\sum C \times B} \times 100$$

де Π - прибуток від реалізації продукції, тис. грн.

C_{np} - собівартість продукції, тис. грн.

B - обсяг випуску та реалізації, тис. штук.

Рентабельність виробництва (підприємства) розраховується діленням загального або чистого прибутку підприємства на середньорічну вартість основних фондів та оборотних коштів.

Тема 22. Оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності

Типові завдання

Завдання 1

Передбачуваний чистий прибуток за роками життєвого циклу товару: 1-й рік – 5 тис. грн., 2-й рік – 62 тис. грн., 3-й рік – 36 тис. грн., 4-й рік – 15 тис. грн. щорічні амортизаційні відрахування 8 тис. грн. Ставка дисконту 15%. Розрахувати чистий дисконтований дохід, індекс дохідності і термін окупності проекту розробки нового товару, якщо початкові інвестиції 69 тис. грн.

Завдання 2

Розрахувати чистий дисконтований дохід, індекс дохідності, термін окупності проекту, якщо ставка дисконту – 15%. Проект інвестицій у розмірі 98 тис. грн. початкових вкладень передбачає надходження у розмірі 132 тис. грн., 190 тис. грн., 70 тис. грн. після

першого, другого і третього року, при цьому поточні витрати за роками складуть 86 тис. грн., 107 тис. грн., 25 тис. грн.

Завдання 3

Керівництво підприємства планує ввести нову машину, вартість якої разом з монтажем 38 тис. грн., ліквідаційна вартість рівна 1 тис. грн., термін експлуатації 5 років. Впровадження машини забезпечить грошовий потік 16 тис. грн. щорічно на протязі 5 років експлуатації. Необхідно врахувати, що в четвертому році додатково планується ремонт вартістю 3 тис. грн. Ставка дисконту 10%. Визначити чистий дисконтований дохід.

Завдання 4

Необхідно обрати кращий з трьох запропонованих варіант інвестування за індексом дохідності та періодом окупності. Для здійснення процесу дисконтування прийнята процентна ставка 15%

Таблиця

Показники	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3
1. Сума інвестицій, тис. грн.	800	800	600
2. Період реалізації проекту, роки	4	4	4
3. Грошові потоки, які очікуються від реалізації проекту за роками:			
перший	300	700	500
другий	400	600	600
третій	600	400	600
четвертий	700	300	200
Разом за чотири роки	2000	2000	1900

Методичні рекомендації

Порівняння різних інвестиційних проектів і вибір кращого з них рекомендується проводити з використанням різних показників, до яких відносяться:

- чистий дисконтований дохід
- індекс дохідності
- термін окупності.

Чистий дисконтований дохід (ЧДД) є оцінкою сьогоденної вартості чистого потоку майбутнього доходу, це приведена вартість майбутніх надходжень за вирахуванням приведеної вартості всіх поточних і інвестиційних витрат.

Обчислюється в такий спосіб:

$$ЧДД = \sum_{i=1}^n ППК_i - I,$$

де $ППК_i$ - щорічний приведений потік коштів (визначають множенням потоку коштів на фактор дійсної вартості (ФДВ))

$$ФДВ = \frac{1}{(1+r)^i},$$

де r – ставка дисконтування (коефіцієнт)

i - порядковий номер року

Якщо ЧДД іноваційного проекту позитивний, проект є ефективним (при даній нормі дисконту). Чим більше ЧДД, тим ефективніше проект.

Індекс дохідності (ІД) є відношенням суми приведенного потоку до приведених

інвестиційних витрат

$$ID = \frac{\sum_{i=1}^n ППК_i}{I},$$

Якщо $ID > 1$, проект ефективний, якщо $ID < 1$ - неефективний.

Термін окупності проекту (**Ток**) - показує число років, необхідних для того, щоб сумарний прибуток зрівнявся із розміром інвестицій. Цей показник розраховується в такий спосіб:

$$T_{ок} = \frac{I}{\Pi_i},$$

де Π_i - щорічний потік коштів, тис. грн.

Якщо вклади не приносять прибутків регулярно, рівними частинами, тоді окупність може бути знайдена послідовним додаванням прибутку кожного року до початкової суми інвестицій, узятих із знаком «мінус» (кумулятивний потік коштів) доти, поки не виходить в результаті «0». У рік, коли ця рівність досягається, настає окупність.

Як правило, рішення оформляють у формі таблиці

Таблиця

Показники проекту							
Показники	Період розробки	Роки життєвого циклу					Всього
		1	2	3	4	і т.д.	
Інвестиції, тис.грн.							
...							
Потік коштів, тис. грн.							
Фактор дійсної вартості							
Приведений потік коштів, тис. грн.							
Кумулятивний приведений потік коштів, тис. грн.							

5. МЕТА ТА ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ

Навчальним планом передбачено виконання контрольної роботи, яка повинна не тільки забезпечити контроль самостійної роботи студента, але і допомогти йому ознайомитися з методикою ряду економічних розрахунків.

Мета виконання контрольної роботи - поглиблення і закріплення теоретичних знань, придбання практичних навичок і їх застосування для рішення управлінських задач.

Контрольна робота складається з двох частин: теоретичної і практичної.

У теоретичній частині студент повинен показати знання теоретичних основ тем, що викладаються, освітлюючи теорію питання на основі вивчення і узагальнення економічної і спеціальної літератури, рішень законодавчих і виконавчих органів. Бажано висвітлювати питання теми на прикладі конкретного підприємства. Найбільш наочно і переконливо виглядає та робота, яка ілюструється таблицями, схемами, діаграмами з конкретними даними. Необхідно також, де це можливо, прикладати виписки з планових і звітних документів підприємства за темою контрольної роботи і аналізувати їх.

У практичній частині потрібно навести рішення задач. При цьому необхідно привести формулу для розрахунку з розшифровкою буквених позначень і вказівкою одиниць вимірювання. Після цього, підставивши числові значення, розрахувати. Зробити висновки.

Робота повинна бути оформлена на листах формату А4 і мати титульний лист, розбірливо і акуратно. При виконанні роботи потрібно виділяти заголовки питань, що висвітлюються. Сторінки пронумерувати. Доцільно цифрові дані звести в таблиці, оформити у вигляді схем і графіків. При цьому таблиці повинні бути обов'язково пронумеровані і озаглавлені. Графічний і табличний матеріал повинен бути оформлений відповідно до рекомендацій по оформленню текстових документів. Список використаної літератури приводиться в кінці роботи в алфавітному порядку. Оформлення згідно з вимогами нормативних документів. При посиланні на джерело в роботі вказується порядковий номер в переліку використаної літератури.

Вибір варіанта контрольної роботи відбувається за першою літерою прізвища.

№ варіанта	Перша буква прізвища
№ 1	А, Б
№ 2	В, Г
№ 3	Д, Е, Є, Ж
№ 4	З, І, К
№ 5	Л, М
№ 6	Н, О, П
№ 7	Р, С, Т
№ 8	У, Ф, Х
№ 9	Ц, Ч, Ш
№ 10	Щ, Ю, Я

Виконана робота представляється студентом на рецензування у встановлені терміни. Якщо робота не зарахована, то після виправлення помилок з урахуванням усіх зауважень рецензента студент знов подає на рецензування разом з попередньою рецензією.

Контрольна роботи, виконана за варіантом, що не відповідає першій літері прізвища, повертається студенту без розгляду.

Робота зараховується за результатами співбесіди з викладачем.

6. ЗАВДАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ

ВАРІАНТ 1

Теоретична частина

1. Сутність підприємства, цілі, напрями та види діяльності підприємств в сучасних умовах
2. Система показників ефективності використання основних фондів
3. Види планування.

Практична частина

Задача 1.

Середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу на підприємстві у звітному році 120 осіб, обсяг товарної продукції – 1280 тис. грн. У плановому році

продуктивність праці підвищиться на 8%, а обсяг виробництва продукції – на 5%. Обчислити чисельність промислово-виробничого персоналу у плановому році.

Задача 2.

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, оборотність оборотних коштів підприємства, якщо відомо, що випуск продукції за рік склав 2400 виробів. Собівартість виробу 180 грн., ціна виробу на 20% перевищує його собівартість. Тривалість виробничого циклу виготовлення виробу 6 днів. Коефіцієнт наростання витрат у незавершеному виробництві 0,65. Розмір оборотних коштів 60 тис. грн.

Задача 3.

На підприємстві планується економія матеріалів за рахунок зниження їхніх норм витрати на 7% і за рахунок зниження цін на 2%. У звітному періоді собівартість склала 80 тис. грн., витрати на сировину й матеріали 53 тис. грн. Обсяг виробництва передбачається збільшити на 6% , при рості постійних витрат на 2%. Постійні витрати в структурі собівартості становлять 30%. Визначте вплив зазначених факторів на собівартість продукції й економію, отриману в результаті реалізації даних заходів.

ВАРІАНТ 2

Теоретична частина

1. Характеристика організаційно-правових форм підприємств
2. Поняття та класифікація нематеріальних активів.
3. Сутність і показники виробничої програми підприємства

Практична частина

Задача 1.

Підприємство розробило виробничу програму в розмірі 48 тис. одиниць продукції. Норма часу на виготовлення одиниці продукції 1 година 30 хвилин. При плануванні балансу робочого часу за рік слід врахувати: календарних днів 365, 104 вихідних дні, 10 святкових днів, 42 дні чергової відпустки, 2 дні хвороби, 2 дні – інші невиходи з поважних причин. Тривалість робочої зміни – 8 год. Визначити календарний, номінальний та ефективний фонд робочого часу і планову чисельність основних робітників.

Задача 2.

Визначити зміну коефіцієнта оборотності оборотних коштів, часу одного обороту і розмір оборотних коштів, що вивільняються, за рахунок зміни коефіцієнта оборотності. Оборотні кошти підприємства на кінець року склали 140 млн. грн. Обсяг товарної продукції 280 млн. грн. У планованому році передбачене збільшення обсягу товарної продукції на 15% і ріст розміру оборотних коштів на 7%.

Задача 3.

Собівартість товарної продукції підприємства у звітному році склала 620 тис. грн. У плановому періоді передбачається підвищити продуктивність праці на 6%, а середню заробітну плату на 4%. Обсяг виробництва планується збільшити на 5%.. Питома вага оплати праці в собівартості продукції - 19%, постійних витрат - 12%. Визначте відсоток зниження собівартості й отриману економію під впливом зазначених факторів, за умови, що розмір постійних витрат залишається незмінним.

ВАРІАНТ 3

Теоретична частина

1. Сутність, функції і методи управління діяльністю підприємства.
2. Сутність оборотних активів. Склад та структура оборотних коштів.

3. Якість та конкурентоспроможність продукції

Практична частина

Задача 1.

Визначити відсоток зростання продуктивності праці в плановому періоді в порівнянні із звітним, якщо передбачається зростання об'єму виробництва на 11%, а чисельність працюючих зменшиться на 5 чоловік. У звітному періоді об'єм товарної продукції 25687 тис. грн., а чисельність працюючих 1282 осіб.

Задача 2.

Передбачуваний чистий прибуток за роками життєвого циклу товару: 1-й рік – 5 тис. грн., 2-й рік – 62 тис. грн., 3-й рік – 36 тис. грн., 4-й рік – 15 тис. грн. щорічні амортизаційні відрахування 8 тис. грн. Ставка дисконту 15%. Розрахувати чистий дисконтований дохід, індекс дохідності і термін окупності проекту розробки нового товару, якщо початкові інвестиції 69 тис. грн.

Задача 3.

У звітному році собівартість товарної продукції склала 450 млн. грн., що обумовило витрати на 1 грн. товарної продукції - 0,86 грн. У плановому році витрати на 1 грн. товарної продукції встановлені в розмірі 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції збільшиться на 6%. Визначте собівартість товарної продукції планового року

ВАРІАНТ 4

Теоретична частина

1. Кадрова політика на підприємстві.
2. Визначення потреби в оборотних коштах.
3. Кошторис витрат.

Практична частина

Задача 1.

За місяць слюсар V розряду відпрацював 20 днів. Тривалість робочої зміни складає в середньому 7,8 години. Тарифна ставка I розряду робіт – 6,70 грн. на годину. Тарифний коефіцієнт, визначений за тарифною сіткою має значення 1,5. Обчислити суму заробітної плати слюсара за місяць. За якісне виконання виробничого завдання слюсарю нараховується премія в розмірі 20% до тарифного заробітку.

Задача 2.

Керівництво підприємства планує ввести нову машину, вартість якої разом з монтажем 38 тис. грн., ліквідаційна вартість рівна 1 тис. грн., термін експлуатації 5 років. Впровадження машини забезпечить грошовий потік 16 тис. грн. щорічно на протязі 5 років експлуатації. Необхідно врахувати, що в четвертому році додатково планується ремонт вартістю 3 тис. грн. Ставка дисконту 10%. Визначити чистий дисконтований дохід.

Задача 3.

Повна собівартість одиниці продукції - 2000 грн. Рівень рентабельності даного виробу 44%. Ставка акцизного податку – 30%. Податок на додану вартість (ПДВ) – 20% Торговельна надбавка – 15% до відпускнуї ціни з ПДВ. Розрахувати роздрібну ціну товару.

ВАРІАНТ 5

Теоретична частина

1. Визначення чисельності працівників

2. Характеристика ефективного використання оборотних коштів.
3. Калькулювання продукції.

Практична частина

Задача 1.

Визначити розмір заробітної плати робітника, якщо він за місяць виготовив 153 вироби при завданні 130. норма часу на виконання операції складає 1,4 нормо-години, а годинна тарифна ставка становить 8,25 грн. Процент доплат за виконання плану становить 9%, а процент доплат за кожен процент перевиконання плану складає 1,5%.

Задача 2.

Необхідно обрати кращий з двох запропонованих варіант інвестування за індексом дохідності та періодом окупності. Для здійснення процесу дисконтування прийнята процентна ставка 15%

Таблиця

Вихідна інформація		
Показники	Варіант 1	Варіант 2
1. Сума інвестицій, тис. грн.	800	600
2. Період реалізації проекту, роки	4	4
3. Грошові потоки, які очікуються від реалізації проекту за роками		
перший	300	500
другий	400	600
третій	600	600
четвертий	700	200
Разом за чотири роки	2000	1900

Задача 3.

Роздрібна ціна виробу – 30 грн., торговельна надбавка – 20% ціни посередника, посередницька надбавка – 5% відпускної ціни виробника, ставка акцизного податку – 35%, ПДВ – 20%. Визначити прибуток у ціні виробника, якщо собівартість виробу становить 10 грн.

ВАРІАНТ 6

Теоретична частина

1. Продуктивність праці персоналу
2. Поняття інвестиційного проекту. Методи і способи оцінки ефективності інвестиційних проектів
3. Сутність та види цін

Практична частина

Задача 1.

Вартість основних фондів на початок року складала 4200 тис. грн. Протягом року були введені основні фонди в лютому на суму 50 тис. грн., у травні на суму 40 тис. грн., у серпні на суму 20 тис. грн.; вибули основні фонди в травні на суму 4 тис. грн., у листопаді на суму 8 тис. грн. Визначити середньорічну вартість основних фондів, а також коефіцієнти вибуття, оновлення і приросту основних фондів.

Задача 2.

Визначити виробничу потужність цеху й коефіцієнт використання потужності, якщо в цеху встановлено 128 верстатів, режим роботи цеху двозмінний, тривалість зміни - 8 годин, число робочих днів у році - 255, регламентований відсоток простоїв на ремонт устаткування - 6% від режимного часу, продуктивність верстата - 6 виробів на годину. План випуску за рік - 1600 тис. виробів.

Задача 3.

За даними Звіту про фінансові результати визначити прибуток підприємства від звичайної діяльності до оподаткування за звітний рік.

Дані та форма для розрахунку:

14. Дохід (виручка) від реалізації продукції – 8594,6 тис. грн.
15. Податок на додану вартість – 601,4 тис. грн.
16. *Чистий дохід*
17. Собівартість реалізованої продукції – 5320,7 тис. грн.
18. *Валовий прибуток*
19. Інші операційні доходи – 5930,8 тис. грн.
20. Адміністративні витрати - 857,3 тис. грн.
21. Витрати на збут – 54,2 тис. грн.
22. Інші операційні витрати – 6496,9 тис. грн.
23. *Прибуток від операційної діяльності*
24. Дохід від участі в капіталі – 47,1 тис. грн.
25. Фінансові витрати – 62 тис. грн.
26. *Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування*

ВАРІАНТ 7

Теоретична частина

1. Погодинна система оплати праці.
2. Сутність і класифікація інноваційних процесів
3. Методи ціноутворення

Практична частина

Задача 1.

Визначити показники екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання устаткування. Фактична продуктивність одиниці устаткування - 12 одиниць продукції в годину, нормативна - 15 одиниць продукції в годину. Фактично відпрацьований час за рік одиницею устаткування – 3190 годин. Календарних днів у році – 365, вихідних і святкових днів – 108. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни 8 годин. Втрати робочого часу на плановий ремонт устаткування – 12% від режимного фонду часу.

Задача 2.

У шліфувальному цеху функціонують 17 шліфувальних верстатів. Цех працює в однозмінному режимі з тривалістю зміни 8 годин. Кількість неробочих днів у розрахунковому році - 105. Трудомісткість оброблення однієї деталі на токарному верстаті становить 0,85 нормо-годин. Коефіцієнт використання потужності токарних верстатів дорівнює 0,7. Обчислити величину виробничої потужності цеху та річну кількість виготовлених деталей.

Задача 3.

Визначити рентабельність підприємства й рентабельність виробництва продукції. Обсяг виробництва 1800 тис. грн., собівартість продукції 1056 тис. грн., середньорічна вартість основних фондів 800 тис. грн., норматив обігових коштів 300 тис. грн.

ВАРІАНТ 8

Теоретична частина

1. Відрядна система оплати праці
2. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва.
3. Формування і використання прибутку

Практична частина

Задача 1.

Визначити показники фондодіддачі, фондомісткості і фондорентабельності на двох підприємствах. Указати на котрому підприємстві ефективніше використовуються основні фонди. На підприємстві А середньорічна вартість основних фондів дорівнює 184 млн. грн., річний випуск продукції - 460 млн. грн., прибуток за рік – 7, 6 млн. грн. На підприємстві В ці показники відповідно рівні: 260 млн. грн., 580 млн. грн., 10,3 млн. грн.

У наступному році на підприємстві А річний випуск продукції зросте на 8%, а вартість основних фондів зросте на 12%. Визначити як зміниться фондодіддача на підприємстві А у наступному році.

Задача 2.

Визначити середньорічну виробничу потужність і потужність на кінець року. Виробнича потужність на початок планового року - 728 тис. грн. Протягом планового року планується приріст потужності за рахунок реконструкції на 230 тис. грн. із введенням з 1 червня й за рахунок введення нових потужностей на 175 тис. грн. з 1 липня. Внаслідок зносу устаткування частина виробничої потужності вибуває: з 1 травня на суму 54 тис. грн., з 1 грудня на суму 20 тис. грн.

Задача 3.

Визначити фактичну рентабельність продукції та її зміну в порівнянні з плановою по кожному виду виробів та в цілому по продукції.

Таблиця

Планові показники

Показники	Виріб Х	Виріб Y
Обсяг випуску та реалізації, штук	600	900
Ціна одного виробу, грн.	125	85
Собівартість виробу, грн.	105	75

Протягом року підприємство досягло зниження собівартості продукції по виробу Х на 5 %, по виробу Y на 3%. Оптова ціна по кожному виду виробів зросла на 4 %. Фактичний обсяг випуску та реалізації склав по виробу Х – 630 штук, по виробу Y – 890 штук.

ВАРІАНТ 9

Теоретична частина

1. Сутність, класифікація і структура основних фондів
2. Поняття, види виробничої потужності підприємства.
3. Система показників ефективності діяльності підприємства

Практична частина

Задача 1.

Визначити суму амортизаційних відрахувань об'єкта основних фондів, термін служби якого 5 років, якщо його первісна вартість 220 тис. грн., ліквідаційна вартість 2 тис. грн. Використати методи нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості.

Задача 2.

Визначити обсяг товарної та валової продукції, якщо виготовлено виробів А- 258 штук, виробів Б - 128 штук, ціна виробу А- 175 грн., Б – 360 грн. Вартість робіт промислового характеру, призначених на сторону 66 тис. грн. Вартість незавершеного виробництва на початок року 8200 грн., на кінець – 7500 грн.

Задача 3.

Підприємство виробляє продукцію одного найменування по ціні 250 грн. за одиницю. Змінні витрати на одиницю складають 180 грн. Загальна величина постійних

витрат 550 тис. грн. В результаті росту заробітної плати загальні постійні витрати збільшилися на 8%. Визначити, яким чином збільшення постійних витрат вплине на величину критичного обсягу.

ВАРІАНТ 10

Теоретична частина

1. Амортизація основних фондів.
2. Типи та методи організації виробництва.
3. Реструктуризація підприємства: сутність і види

Практична частина

Задача 1.

Визначити суму амортизаційних відрахувань об'єкта основних фондів, термін служби якого 5 років, якщо його первісна вартість 220 тис. грн., ліквідаційна вартість 2 тис. грн. Використати методи нарахування амортизації: прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний.

Задача 2.

Основна продукція підприємства запланована в обсязі 800 тис. грн., послуги на сторону – 30 тис. грн. Розмір незавершеного виробництва збільшиться на 20 тис. грн. Залишки готової продукції на складі на початок періоду – 40 тис. грн., на кінець періоду – 60 тис. грн. Визначити обсяг валової і реалізованої продукції.

Задача 3.

Визначити додатковий випуск продукції для збільшення прибутку в другому кварталі на 6%. В першому кварталі було вироблено 10 тис. виробів по ціні 80 грн. за одиницю. Постійні витрати складають 50 тис. грн., змінні витрати на одиницю 60 грн.

7.РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

а) основна (базова)

1. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
2. Лисак О.І., Андрєєва Л.О., Болтянська Л.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Мелітополь: Люкс, 2020. 272 с.
3. Економіка підприємства: підручник / Л.Л. Лазебник, В.В. Гурочкіна, Л.В. Слюсарєва та ін.; за заг. ред. Л.Л. Лазебник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 426 с.
4. Бондаренко Л.М., Горобинська М.В. Економіка підприємства: практикум. Харків: ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2020. 66 с.
5. Шандова Н.В., Мєшкова–Кравченко.Н.В., Латкіна С.А. Економіка підприємства: навч. посіб. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. 336 с.

б) додаткова

- 1.Бандурка О. М., Ковальов Є. В., Садиков М. А., Маковоз О. С. Економіка підприємства: навч. посібник. Харків: ХНУВС. 2017. 192 с.
- 2.Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. 2-ге вид.,перероб. та доп. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 378 с.
- 3.Захарченко В. І., Меркулов М. М., Балахонова О.В. Економіка підприємства: теорія. Львів: Магнолія 2006. 2019. 323 с.
- 4.Кулішов В. В. Економіка підприємства: навч.посіб. Львів: Магнолія 2006. 2019. 205 с.
- 5.Метошоп І.М., Ящеріцина Н.І. Економіка і фінанси підприємства: навч.посіб. ІФНТУНГ, 2017. 291с.
- 6.Романченко Н.В., Кожемякіна Т.В., Пічик К.В. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: НаУКМА, 2018. 343 с.
- 7.Суліма Н.М., Степасюк Л.М., Величко О.В. Економіка і фінанси підприємства: підручник. Київ: Компринт, 2015. 465 с.
- 8.Шарко М.В., Мєшкова–Кравченко.Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства (Частина 1) : навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 436 с.
- 9.Шарко М.В., Мєшкова–Кравченко.Н.В., Латкіна С.А. Економіка підприємства (Частина 2. Практикум) : навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 278 с.
10. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.
11. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04. 2000 р. № 92. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
15. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>

16. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>
17. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
18. Національний класифікатор України. Класифікатор професій. ДК 003:2010: Наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
19. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
20. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
21. Про господарські товариства. Закон України від 19.09.91 р. № 1576 – XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
22. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
23. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 01.04.2011 р. № 2464-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.
24. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.91 р. № 1560–XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
25. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40 – IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
26. Про оплату праці: Закон України від 24.03.95 р. №108/95. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.
27. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 23.12.93 р. № 3771 - XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
28. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275 – XIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n38626>

г) методичні рекомендації

29. Конспект лекцій з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів спеціальності 051 «Економіка» /Укладач: Н.В.Мешкова-Кравченко Хмельницький: ХНТУ, 2024. 310 с.
30. Засоби з контролю якості знань студентів (тести) з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів спеціальності 051 – Економіка / Укладач Н.В.Мешкова-Кравченко Хмельницький: ХНТУ, 2024. 50 с.